

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Ivan Miškulin

Život i djelovanje msgr. Leopolda Jurce s posebnim
osvrtnom na istarsko razdoblje (1929. – 1962.)

(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2016.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKUTET U RIJECI
ODSJEK ZA POVIJEST

Ivan Miškulin
Matični broj: 0009067816

Život i djelovanje msgr. Leopolda Jurce s posebnim
osvrtnom na istarsko razdoblje (1929. – 1962.)

(ZAVRŠNI RAD)

Preddiplomski studij:

Povijest / Hrvatski jezik i književnost

Mentor:

dr. sc. Barbara Riman

Rijeka, 2016.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. ISTRA U VRIJEME SVEĆENIČKOGA DJELOVANJA MSGR. JURCE U TRVIŽU, BERMU I PAZINU OD 1929. DO 1962. GODINE.....	3
3. DJETINJSTVO, MLADA MISA I SUKOB I S DRŽAVNIM VLASTIMA.....	10
3.1. Djetinjstvo i školovanje	10
3.2. Mlada misa	10
4. ŽUPNIK U TRVIŽU.....	24
4.1. Pastoralno djelovanje i staleška društva	24
4.2. Ratni župnik.....	28
4.3. Materijalna ostavština.....	30
4.4. Duhovna ostavština	31
5. RAVNATELJ SJEMENIŠTA, ŽUPNIK U PAZINU I OSTALE ZNAČAJNE SLUŽBE U PAZINSKOJ APOSTOLSKOJ.....	33
5.1. Ravnatelj sjemeništa i župnik u Pazinu	33
5.2. Ostale službe u apostolskoj administraturi i državna priznanja	34
6. ZAKLJUČAK	36
7. IZVORI I LITERATURA.....	37

1. UVOD

Piscu povijesti neka bude prije svega na pameti ovo: temeljni je zakon povijesti, da se ne usudi kazati išta, što je lažno; ili nešto zašutjeti, što je istinito.¹

Ovim riječima započinje voditi župnu kroniku trviški župnik Leopold Jurca. Taj će svećenik i narodnjak ostaviti duboke tragove u životu župe i naroda, a njegova je obrana narodnoga identiteta i jezika pod fašističkom vladavinom postavila temeljni kamen i zalag hrvatskome i katoličkome identitetu trviške župe.

Cilj je ovog rada istražiti i zornije predstaviti život i djelovanje msgr. Leopolda Jurce. U radu će se analizirati njegovo narodno i pastoralno djelovanje, koje je bilo isključivo u služanju boljitka hrvatskog življa na prostoru hrvatske Istre (Trviž, Beram, Pazin) u njegovom istarskom razdoblju od 1929. – 1962., a koje je često utjecalo i na njegov odnos prema aktualnim političkim vlastima.

Svojim je radom ostavio dubok trag u srcima ljudi među kojima je službovao kao župnik. Znatan je trag ostavio i među sjemeništarcima kojima je bio ravnatelj te kasnije kao generalni vikar Koparske biskupije i kapelan Njegove Svetosti, Svetog Oca. Svojim je djelovanjem ostavio znatan trag u povijesti Trviža, gdje je djelovao kao župnik, te u formiranju sjemeništa u Pazinu, gdje je djelovao kao njegov prvi ravnatelj. Čini se stoga bitnim sistematizirati dosadašnja znanja o njegovu životu i djelovanju u Trvižu i Pazinu te ga dopuniti s prikupljenim podacima iz primarnih izvora i sjećanjima njegovih suvremenika na spomenutim službama.

Monsinjevo djelovanje u Trvižu i Pazinu nije do sada sistematičnije obrađivano. U knjizi *Moja leta u Istri pod fašizmon*, čiji je autor sam Monsinjeor, opisuje svoja sjećanja te se koncentrira na sukobe s fašističkim vlastima. Knjiga je izdana 1978. godine u Ljubljani na slovenskom jeziku te do danas nije prevedena na hrvatski jezik. Knjiga je za pisanje ovoga rada osobito važna jer daje izravne podatke te donosi konkretna razmišljanja samoga Monsinjora o situacijama i sukobima s fašističkim vlastima za vrijeme župničke službe u Trvižu. Rad msgr. Jurce, kao trviškog župnika i narodnog preporoditelja, obradio je mr. sc. Jakov Jelinčić u članku *Slovenac Leopold Jurca, trviški župnik i hrvatski domoljub* koji je objavljen u knjizi *Trviž od istarskog razvoda do nove hrvatske škole* (gl. ur. dr. Željko Mrak) izdanoj u Trvižu 2009. godine. U članku je autor dao kratak pregled najvažnijih događaja i konkretnih pothvata za očuvanje vjerskog i nacionalnog identiteta među župljanima Trviža.

¹ (*Cicero, de Oratore 2,15*)

Pri izradi su se rada, osim ovdje spomenute literature, koristili podatci dobiveni iz primarnih izvora. Bila je pregledana:

Kronika župe Gospe od Svete Krunice u Trvižu,

Kronika djevojačkoga društva Presveta Srca Isusova u Trvižu,

Kronika Apostolata muževa i mladića u Trvižu,

Kronika Malih Križara i Križarica u Trvižu,

Kronika materinskoga društva Presveta Srca Isusova u Trvižu.

Osim navedenih kronika, sakupljeni su i podatci, prije svega subjektivni, iz razgovora s njegovim suvremenima (župljanima, sjemeništarima i kolegama svećenicima) koji su omogućili dodatnu ilustraciju života i djelovanja msgr. Leopolda Jurce.

2. ISTRA U VRIJEME SVEĆENIČKOGA DJELOVANJA MSGR. JURCE U TRVIŽU, BERMU I PAZINU OD 1929. DO 1962. GODINE

Promatrajući cjelokupni teritorij Istre (današnji slovenski i hrvatski dio) uviđamo da su ti krajevi bili jedna jedinstvena gospodarska, sociološka, vjerska i politička cjelina. Godina 1929. ovdje je uzeta kao polazna godina. Spomenute je godine započelo Jurcino svećeničko djelovanje. Radi boljeg razumijevanja kasnijeg stanja, mjestimično se zalazi do 1924. godine.

Istra je, zajedno s dijelovima Dalmacije te većinom jadranskih otoka, nakon Prvoga svjetskog rata otpala pod vlast Kraljevine Italije. Pitanje teritorijalne vlasti u Istri riješeno je 13. studenog 1920. godine potpisivanjem sporazuma između Kraljevine Italije i Kraljevine SHS u talijanskom gradiću Rapallu te je sporazum poznat kao *Rapallski ugovor*.²

Godine 1929. vlast se Kraljevine Italije u Istri već usustavila i provodila državni nadzor nad školstvom, trgovinom te cjelokupnom političkom situacijom, uz naglašenu politiku potalijančivanja Hrvata i Slovenaca, kao domicilnog stanovništva. Ulogu čuvara narodnog jezika i identiteta preuzeli su slovenski i hrvatski svećenici.³

Politika nove vlasti osjetila se, ponajprije, u školstvu, tisku te u pojedinim župama. U tisku je progon materinskoga (hrvatskoga i slovenskoga jezika) provoden sustavno od 1927. godine. Svakodnevne zapljene, opomene uredništvu do privremene obustave, sve su to činjenične situacije u kojima se hrvatski i slovenski tisak našao za vrijeme vladavine Kraljevine Italije. Talijanski dnevnik u Trstu *Popolo di Trieste* objavljuje u ožujku 1927. članak u kojem traži da se hrvatski i slovenski tisak zabrane, da bi isto bilo prihvaćeno i od ostalih talijanskih novina diljem čitave Italije.⁴ Prema zakonu, od 15. srpnja 1923. mogao je prefekt opozvati urednika ako je dva puta za redom opomenut. Posljedica opozivanja glavnog urednika bila je obustava novina jer bez odgovornog urednika novine nisu smjele izlaziti. Na taj je način u jesen 1927. zabranjen tjednik *Novice*, a najesen 1928. dnevnik *Edinost*, koji je bez prekida izlazio 52 godine u Trstu i bio je jedan od najbolje uređenih slovenskih listova uopće. Mjesec dana nakon obustave *Edinosti* obustavljen je list *Gorička Straža*. S datumom 26. veljače 1928. objavljen je dekret prema kojemu se nitko ne može smatrati odgovornim urednikom novina ako nije član fašističkoga novinskog sindikata. Urednici hrvatskih i slovenskih listova predali su molbu za prijem u fašistički novinski sindikat. Međutim isti

² Dukovski, D. *Ozrcaljena povijest*, Leykam international d.o.o., Zagreb, 2012., str. 222.

³ Dukovski, D., *Fašizam u Istri 1918.-1943.*, C.A.S.H. Histria Croatica, Pula, 1998., str. 244.

⁴ Radetić, E., *Istra pod Italijom*, Zagreb 1944., str. 203.

novinski sindikat nije htio primiti u članstvo ni jednoga našeg novinara i tako je konačno došlo do toga da su morali biti obustavljeni svi hrvatski i slovenski listovi u Istri, Trstu i Gorici. Obustavljeno je izlaženje listova: *Istarska rieč*, *Ženski svet*, *Vez*, *Jaslice*, *Gospodarski vjesnik*, *Pravni vestnik*, *Stanićev vestnik* i *Zbornik svećenika Sv. Pavla*. Na prostoru Julijske krajine tako više nije bilo novina na slovenskom ili hrvatskom jeziku, čime su hrvatski i slovenski jezik, nepravedno, stavljeni u podčinjen položaj. Obustavivši izlaženje svih hrvatskih i slovenskih listova u Istri, talijanske su vlasti same potaknule da u Istru, tajnim putovima, počine pristizati hrvatski i slovenski tisak iz Kraljevine Jugoslavije.

U školstvu, odmah u prvim godinama nakon okupacije Istre, talijanske su vlasti uvele u sve hrvatske osnovne škole, gdje je to bilo moguće izvesti, svakodnevno poučavanje talijanskog jezika. Uvođenje talijanskog jezika u školstvo bio je razumljiv potez, ali su osim toga već do tada potalijančivali ili uništavali hrvatske škole u Istri.⁵ Prema takozvanom Gentilevom zakonu bili su već početkom školske godine 1924./1925. potalijančeni svi prvi razredi, a postupno i ostali razredi. To je značilo da su sva djeca u Kraljevini Italiji, bez obzira na materinski jezik, bila obavezna polaziti samo talijansku osnovnu školu i to od prvog do zadnjeg razreda (tada petog razreda). Da bi se ispunio navedeni zakon, hrvatski i slovenski učitelji, koji su još bili u službi u Istri, dobili su nalog po kojem su od početka školske godine 1924./1925. nastavu i svu pouku morali izvoditi isključivo na talijanskom jeziku.

Do sredine dvadesetih godina vjeronauk se poučavao u školama. Njega su poučavali svećenici (uglavnom župnici) na jeziku koji se govorio u župama, dakle ovisno o nacionalnoj pripadnosti župljana. Problem se pojavio kada se nakon uvođenja Gentileova zakona i vjerska nastava trebala održavati na talijanskom jeziku. Neki su se svećenici tomu usprotivili i odbili poučavati vjersku pouku u talijanskom jeziku. Nastavili su poučavati nastavu vjeronauka u crkvama na većinskom jeziku koji se govorio u župi (hrvatski, slovenski ili talijanski) te je bio i najprihvatljiviji za stanovništvo. Uplitanje svjetovne vlasti u domenu crkvenih djelatnosti je utjecalo ne samo na jezik na kojem se trebala služiti misa i na kojem su svećenici trebali poučavati djecu već je ostavilo i materijalne dokaze, a to su župne knjige⁶ pisane talijanskim jezikom.

Još jedan važan segment, a koji je bitan da bi se lakše shvatilo djelovanje msgr. Jurce jesu izbori za državni parlament koji su se održali 1929., točnije uz „slučaj Gortan“.

⁵ Milanović, B., *Istra u 20. stoljeću, knjiga 1*, Istarsko književno društvo „Juraj Dobrila“ Pazin, 1992., str. 182.

⁶ Matice krštenih, vjenčanih i umrlih te župne kronike.

Taj je slučaj važan jer se desio malo prije nego što je preuzeo službu župnika župe Beram.⁷U Italiji su bili najavljeni izbori za 24. ožujka 1929. Vrhovno fašističko vijeće bi od raznih postrojbi primilo popis od 1000 kandidata te bi od tih 1000 kandidata izabralo njih 400. Redom bi ih popisali na listu te istu predložili narodu da je prihvati ili odbije. Svaki je izbornik prije izbora dobio pismeni poziv da pristupi glasovanju. Glasovalo se na način da je svaki izbornik prije izbora dobio pismeni poziv da pristupi glasovanju. Na biralištu je svaki glasač dobio dva glasačka listića: jedan s trobojkom i natpisom *si*, a drugi bijeli s natpisom *no*. S oba glasačka listića glasač se povukao u jednu kabinu u kojoj je bila postavljena kutija. U kabini bi glasač zalijepio glasački listić u obliku brzojavke; onaj listić s kojim je mislio glasovati bacio bi u kutiju, dok bi drugi listić, zalijepljen, predao po povratku iz kabine predsjedniku koji bi ga bacio u žaru pred sobom. Izborna tajna time nije bila osigurana. Na svakom je glasačkom listiću izvana bio potpis predsjednika ili kojega drugog člana povjerenstva. Članovi povjerenstva su na taj način odmah mogli saznati tko je i kako glasovao.⁸ Na prijašnjim izborima iz 1921. i 1924. Hrvati i Slovenci u Istri doživljavali su svakojake neprilike prilikom glasovanja, od prsile za koga glasovati do brutalnih premlaćivanja. Ponovno sudjelovanje na takvim izborima nije imalo smisla.

U Bermu, selu 5 kilometara udaljenom od Pazina na cesti prema Poreču, djelovala je skupina antifašista koja je 24. ožujka 1929. izvela oružanu akciju protiv povorke glasača na putu prema Pazinu. Članovi tajne organizacije TIGR⁹ u Bermu bili su Živko Gortan, Viktor Baćac, Dušan Ladavac, Vjekoslav Ladavac, Vladimir Gortan i Stjepan Brajković. Oni su odlučili iz zasjede spriječiti birače iz okolnih sela koji su cestama Beram – Pazin i Brestovica – Pazin išli na izbore. Vladimir Gortan je kraj Brestovice ispalio ispred povorke iz Kašćerge osam metaka u zrak. Nastala je panika koju su podignuli za to zaduženi sudionici povorke te su se seljaci razbježali.

Dva su se metka odbila od rubnika i ranila dvojicu seljaka: Ivana Tuhtana, koji je preminuo nakon dva dana u pulskoj bolnici i pokopan u Trvižu, i Matu Brajkovića, koji je bio

⁷U župi Beram je tada bio župnik vlč. Josip Grašič (Krže, Tržič, 4. 3. 1863. – Spodnji Brnik, 6. 5. 1949.) Nakon studija bogoslovije u Gorici (mladu je misu održao 1885. godine) bio je župnik u Bermu od 1890. do 1929. godine. Tamo je izgradio novu župnu crkvu Sv. Martina sa zvonikom, a crkvu Majke Božje na Škriljinah je obnovio. Borio se za korištenje hrvatskog jezika i bogoslužje na hrvatskom jeziku. Godine 1910. bio je inicijator spomenice o glagoljici, brinuo se za gospodarski napredak, prosvjetu i zadružno djelovanje te je pomogao pri osnivanju Hrvatske gimnazije u Pazinu. Bio je predsjednik Društva Sv. Mohora za Hrvate u Istri, a od 1931. godine je u Kraljevini Jugoslaviji, gdje je pobjegao zbog prijetnji onodobnoga političkog režima. (Osebnosti: Veliki slovenski biografski leksikon, Od A do L. Mladinska knjiga, Ljubljana, 2008., 131)

⁸ Radetić, E., *Istra pod Italijom*, Zagreb, 1944., str. 184.

⁹ TIGR (Trst–Istra–Gorica–Rijeka), revolucionarna organizacija Slovenaca i Hrvata za obranu od fašističkog odnarođivanja. Prva organizacija TIGR nastala je u ljeto 1924. u Trstu i djelovala u okviru legalnih slav. prosvj. društava, stvarajući preduvjete za obavještajni rad.

samo lakše ranjen. Vlasti su raspisale nagradu od 50.000 lira onomu tko prokaže sudionike akcije. Ivan Mišan i Franjo Tuhtan iz Trviža posvjedočili su da su vidjeli Danila Vivodu i Vladimira Gortana iako oni ondje nisu bili. Vivoda je uhićen, a Gortan je nakon skrivanja u Veloj Trabi htio pobjeći vlakom u Jugoslaviju, ali je na putu uhićen. Nakon mučenja obojica su priznali što su znali, pa su ostali članovi skupine također bili uhićeni i 29. svibnja 1929. odvedeni u Rim. Specijalni sud za zaštitu države preselio se iz Rima u Pulu, gdje je održano i suđenje. Tužitelj je tražio smrtnu kaznu za sve optužene, ali je nakon intervencije beogradskoga apostolskog nuncija Pelegrinettija papa Pio XI. posredovao kod Mussolinija, pa je predsjedniku suda stigao brzojav da na smrt osudi samo jednog optuženika. Izbor je pao na Vladimira Gortana, koji je strijeljan 17. listopada 1929., dok su ostali osuđeni na 30 godina zatvora i 10 godina policijskog nadzora. Kazna im je 1930. smanjena za dvije godine, a zatim 1932. za 10 godina. Nakon potpisivanja pakta o miru i sigurnosti između Jugoslavije i Italije (25. ožujka 1937.) rođaci optuženih, Jure Červar i Vjekoslav Gortan, pokrenuli su početkom 1938. godine pravni postupak za njihovo puštanje. U kolovozu su pušteni uvjetno na pet godina, s obavezom javljanja policiji. Dušan Ladavac je odmah pobjegao u Kraljevinu Jugoslaviju, dok su drugi ostali u Istri. Nakon ulaska Italije u rat 1940. godine ponovno su privedeni radi saslušanja i kontrole te nakon kratkog vremena pušteni. Nakon organizacije NOP-a u Istri aktivno su u njemu sudjelovali te obnašali odgovorne dužnosti.¹⁰ Za vrijeme akcije te nakon suđenja Vladimiru Gortanu župom Beram upravljao je poznati narodnjak, svećenik Josip Grašić. Nakon njegova prisilnog odlaska iz Berma na mjestu župnika nasljeđuje ga vlč. Leopold Jurca, koji je župom upravljao iz Trviža.

Otpor Hrvata i Slovenaca za vrijeme vladavine Kraljevine Italije bio je u međusobnoj vezi. Slično kao u Bermu tako se i u Trstu, gdje je bilo sjedište organizacije TIGR, povezalo pet mladića u cilju revolucionarnog djelovanja. Imali su od 22 do 32 godine života. Četvorica su bili Slovenci (Bidovec Ferdo, Marušić Franjo, Valenčić Franjo, Španger Vjekoslav), a jedan Hrvat (Miloš Zvonimir, rođen na Sušaku). Početkom 1930. godine Ferdo Bidovec i Zvonimir Miloš postavili su bombu kod visokoga pomorskog svjetionika u tršćanskom predgrađu Barkovlju, sagrađenog za uspomenu na pobjedu Italije u Prvom svjetskom ratu. Drugu bombu postavila su spomenuta dvojica 10. veljače 1930. godine u tiskaru službenoga fašističkog dnevnika *Il Popolo di Trieste* navijenu tako da eksplodira u vrijeme poslije ručka kada nije bilo osoblja u tiskari. Bomba je eksplodirala dok je u tiskari bilo još nekoliko osoba. Trojica su ostala lakše ranjena, a jedan novinar je ubijen te je počinjena znatna šteta. Taj je

¹⁰*Istarska enciklopedija*, ur. Bertoša, M., Matijašić, R., Leksikografski zavod Miroslava Krležje, Zagreb, 2005., str. 270.

događaj pobudio velike senzacije u narodu, a kod vlasti neviđeno zaprepaštenje. Istragom je utvrđena krivnja pripadnika spomenute organizacije. Najprije je priveden Vjekoslav Španger, koji je kasnije otkrio i imena ostale četvorice te su tako svi dospjeli u zatvor. Po završetku suđenja donesene su presude 5. rujna 1930. Smrtne presude donesene su za Bidoveca, Miloša, Marušića i Valentića, a Španger je osuđen na 30 godina zatvora. Te su žrtve poznate pod nazivom „Bazovičke žrtve“.¹¹

Nakon spomenutih dviju akcija u Istri se više nije provodio toliki narodni neposluh vlastima. Do početka Drugoga svjetskog rata situacija je bila izrazito teška, kao i za sve vrijeme vladavine fašizma te je iziskivala izrazite napore u očuvanju narodne i nacionalne svijesti Hrvata i Slovenaca. Najveći teret očuvanja naroda i nacionalne svijesti podnijeli su svećenici. Veliki broj njih bio je maltretiran te im se priječilo obavljanje njihovih svakodnevnih svećeničkih dužnosti na hrvatskom ili slovenskom jeziku. Nakon kapitulacije Kraljevine Italije Istra je potpala pod njemačku okupacijsku zonu. Dana 25. rujna 1943. proglašene su „Pazinske odluke“, odnosno potvrđena je odluka NOO Istre od 13. rujna 1943. o priključenju Istre Hrvatskoj, odnosno Jugoslaviji.¹²

Situacija je, kao i inače u ratnom stanju, bila izrazito teška. Većina je istarskih Hrvata i Slovenaca, osobito mladića rođenih do 1926. godine, bila unovačena u regularnu vojsku Kraljevine Italije. Nemali broj njih je po povratku iz služenja vojske u Kraljevini Italiji stupio u NOP. Tijekom rata su u Istri počinjena mnoga ubojstva, paljenja sela i ubijanja (nevinih) žrtava. U jednom su trenutku na području Istre djelovale čak tri vojske: talijanska fašistička, njemačka nacistička i antifašistička partizanska vojska. Nakon velikih protjerivanja Hrvata i Slovenaca, za vrijeme fašističke vladavine, sličnu situaciju doživjeli su Talijani na području Istre po dolasku komunističkih vlasti. Do 1947. godine više od polovice pripadnika talijanske nacionalne manjine odselilo je iz Istre. Zajedno s narodom povlačili su se i svećenici talijanske narodnosti. Uz Talijane bježali su nakon rata i Hrvati i Slovenci. Novo uspostavljene komunističke vlasti nisu vodile računa samo o ratnom djelovanju, već su nakon rata natjerale na odlazak brojne stanovnike Istre zbog neslaganja istih s njihovom „vizijom“ i uređenjem poslijeratnog svijeta.

Nakon završetka rata Istra je podijeljena u dvije okupacijske zone. Zonu A, do Pariškog mirovnog sporazuma 10. veljače 1947., sačinjavala je Istra sjeverno od rijeke Mirne pa do rijeke Soče, dok se Pula nalazila pod upravom saveznih vojnih snaga.

¹¹ Milanović, B. *Hrvatski narodni preporod u Istri*, knjiga II., Istarsko književno društvo Sv. Ćirila i Metoda, Pazin, 1973., str. 614

¹² Ibid, str. 614.

Zonu B sačinjavao je ostali dio Istre. Nakon Pariškog mirovnog pregovora zone su preustrojene, pa je zonu A sačinjavao Trst s okolicom, Gorica, Monfalcone, a zonu B Istra sjeverno od rijeke Mirne pa do današnje slovensko – talijanske granice.

Prijašnji dio zone B, uključujući i Pulu, pripao je FNR Jugoslaviji. Konačno rješenje političke krize oko granice između Italije i Jugoslavije došlo je 5. listopada 1954. kada je u Londonu potpisan „Memorandum“ kojim je odlučeno da teritorij zone A u cijelosti pripadne Republici Italiji, dok je teritorij zone B u cijelosti pripao FNR Jugoslaviji.

Kako su se mijenjale državne granice i uprave tako se mijenjala i crkvena jurisdikcija u Istri. Za vrijeme vladavine Kraljevine Italije istarski poluotok bio je raspodijeljen u dvije biskupije. Zapadna obala Istre, Istra južno od Žminja te istočna istarska obala bile su pod upravom Porečko-pulske biskupije sa stolnim sjedištem u Poreču. Središnji dio Istre (kasnije Pazinska apostolska administratura) bio je pod upravom Tršćansko-koparske biskupije sa sjedištem u Trstu. Nakon završetka rata biskupska stolica u Poreču se ispraznila jer je biskup Rafaele Radossi otišao ubrzo nakon dolaska savezničkih snaga u Istru. Za apostolskog administratora pristigao je iz Zagreba u Istru dr. Dragutin Nežić. Zbog nepovoljnih političkih situacija i nemogućnosti dolaska biskupa ordinarija iz Trsta na teritorij koji je bio pod njegovom jurisdikcijom, od hrvatskoga dijela Tršćansko-koparske biskupije i nekolicine župa na današnjem slovenskom državnom teritoriju stvorena je Pazinska apostolska administratura, koja je dana na upravljanje dr. Dragutinu Nežiću. Poratno razdoblje i prve godine oslobođenja, osim promjena biskupijskih granica, još su dva važna događaja obilježila život istarske Crkve.

Otvorenje sjemeništa u Pazinu je izuzetno bitan događaj za hrvatski i slovenski narod u Istri. Kroz sjemenište je od njegova početka 1945. godine do njegova zatvaranja 1980. godine prošlo ukupno više od 1300 đaka. Za prvog ravnatelja imenovan je msgr. Leopold Jurca, koji je na mjesto ravnatelja došao ostavivši službu župnika župe Gospe od Svete Krunice u Trvižu. Drugi događaj je umorstvo svećenika Miroslava Bulešića u Lanišću 24. kolovoza 1947. Bila je to potvrda strepnji i strahova naroda i svećenstva pred novim komunističkim vlastima. Vlč. Bulešić bio je Jurcin zamjenik u Sjemeništu, odnosno podravnatelj. Dana 16. kolovoza 1947. stigao je u pazinsko sjemenište msgr. Jakob Ukmar, delegat tršćanskog biskupa. Biskup Antonio Santini, koji je obećao da će osobno doći podijeliti sakrament Sv. Potvrde, zbog sve otvorenijega neprijateljskog stava koji su prema njemu iskazivale jugoslavenske komunističke vlasti odlučio je poslati svoga delegata, kojega je Sveta Stolica prethodno ovlasila da može krizmati. On je to trebao obaviti kroz četiri tjedna u čak 34 župe srednje i sjeverne Istre, koje su pripadale Tršćansko-koparskoj biskupiji. Na plenarnom zasjedanju „Zbora svećenika Sv.

Pavla“ 24. srpnja 1947. bio je napravljen raspored prema kojemu se imala dijeliti krizma u pojedinim župama, a potom se raspravljalo o primjeni crkvenih kanona koji se odnose na kumove. Odlučeno je da se obavijeste vjernici tko može kumovati, a tko ne može. Prema kanonima Crkve kumovi ne mogu biti oni koji su javno poznati neprijatelji Crkve ili djeluju u sklopu protucrkvenih organizacija. Odgovornost za izbor kuma ostavljena je roditeljima. Uopće se nije spominjala Jugoslavenska armija. Prva dva dana delegata biskupa pratio je dekan msgr. Gregorović, zatim ravnatelj sjemeništa vlč. Jurca, a od 19. kolovoza umjesto vlč. Jurca doravnatelj Miroslav Bulešić.¹³ Vlč. Jurca bio je u pratnji delegata biskupa Tršćansko-koparskoga msgr. Antonia Santinija, msgr. Jakoba Ukmara koji je dijelio sakrament Sv. Potvrde u župama Tršćansko-koparske biskupije koje su kasnije bile u sastavu Pazinske apostolske administrature. Nakon što su prosvjednici omeli i onemogućili dijeljenje krizme u Buzetu, istog popodneva obavila se, nesmetano, krizma u Črnici. Drugog dana, 24. kolovoza 1947., imala se obaviti krizma u župi Lanišće. Krizma je obavljena, no nakon završetka Sv. Mise prosvjednici su upali u župnu kuću i tamo ubili vlč. Bulešića, a teško ranili msgr. Ukmara. Prosvjednici su negodovali zbog toga što je „običan pop“ krizmao djecu, dok taj običaj u Katoličkoj crkvi pripada biskupu ordinariju.¹⁴

Vremensko razdoblje od 1929. do 1962. vrlo je burno i puno izmjena i promjena. Politička situacija obilježena progonima i talijanizacijom slavenskoga puka u Istri te kasnija ratna zbivanja vezana uz Drugi svjetski rat uvelike su utjecala na rano svećeničko djelovanje, tada mladog Leopolda Jurca. Patnje koje je i sam osjetio te ugnjetavanja po pitanju nacionalnosti i pripadnosti rodu i materinskom jeziku rezultirale su njegovim odlučnim stavom i nepokolebljivom voljom glede obrane ideala vjere, naroda i jezika.

Industrijalizacija i modernizacija sve su više otuđivale narod od Crkve. Monsinjur je bio svjestan velikih promjena koje su se odvijale i bile izražene u krajevima u kojima je on pastoralno djelovao. Sagledavajući samo Grad Pazin, u kojem je bio župnik od 1950. do 1962., to je razdoblje obilježeno urbanizacijom te industrijalizacijom grada. U narednim dijelovima pokušat će se prikazati Jurcino djetinjstvo, školovanje te prve župničke prakse. Ovim se dijelom pokušao dati društveni i povijesni okvir vremena Jurcina djelovanja na teritoriju hrvatske Istre.

¹³ Veraja, F., *Miroslav Bulešić- svećenik i mučenik, znakoviti lik moderne povijesti Istre*, Biskupija Porečka i Pulska, Poreč 2013. str 49.-50.

¹⁴ Potpuno je normalan i ustaljen običaj u kojem biskup ordinarij pošalje svog delegata kao posebnog izaslanika i vanrednog djelatnika sakramenta Sv. Potvrde. Zbog bojazni i nesigurnosti te straha od napada na njega osobno, msgr. Antonio Santini 1947. godine nije krizmao u župama Tršćansko-koparske biskupije koje su ostale u sastavu FNR Jugoslavije.

3. DJETINJSTVO, MLADA MISA I SUKOBI S DRŽAVNIM VLASTIMA

Svećenički identitet uvelike je obilježen najranijim odgojem. Još kao dijete poprimiti i shvatiti ljubav Boga neizmjeran je dar. U narednom poglavlju će se prikazati Jurcina biografija te sukobi s državnim vlastima.

3.1. Djetinjstvo i školovanje

Leopold Jurca rodio se 4. travnja 1905. u Braniku na Primorskem u Sloveniji od oca Karla, koji je bio stručnjak za poljoprivredu, i majke Marije, rođene Cerer. Otac mu je službovao u različitim krajevima Austro-Ugarske Monarhije, tako da je kao mali polazio škole u različitim mjestima.¹⁵ S obitelji je kao dječak preselio u Opčinu. Otac mu je bio uhićen kao austrijski vojnik u Prvom svjetskom ratu, gdje je umro u zarobljeništvu 1918. godine. Majka je ostala sama s djecom: sinom Leopoldom i kćerkama Ivankom i Marijom. Leopold završava prva dva razreda gimnazije u Trstu. Da bi se mogao školovati, pješao je dnevno po 15 kilometara, a kako je i sam potvrdio u razgovorima sa svojim sjemeništarcima jedini obrok mu je bio lončić kaše koju bi mu majka pripremila uvečer te bi se do jutra stvrđnula i nabubrila. Nakon što su Talijani ukinuli slovensku gimnaziju u Trstu odlazi u Šentvid kod Ljubljane u biskupijsku gimnaziju s pravom javnosti. Ondje je maturirao s odličnim uspjehom 1925. godine. Bogoslovne studije završava u Gorici, a tršćanski ga je biskup Alojzije Fogar zaredio za svećenika Tršćansko-koparske biskupije u katedrali Sv. Justa u Trstu 30. lipnja 1929. godine.¹⁶ Mladu je misu slavio na Opčinama 7. srpnja 1929. godine, gdje je tada majka stanovala kao udovica s djecom. Dekretom br. 354/6 od 1. kolovoza 1929. biskupskog ordinarija tršćansko-koparskog imenovan je trviškim župnikom.¹⁷

3.2. Mlada misa

Događaji oko Jurcine mlade mise dali su naslutiti da njegova svećenička služba neće biti laka. U svojoj je knjizi msgr. Jurca detaljno opisao događaje vezane uz samu mladu misu.

Optužnica iz 1931., koja je podnesena od strane perfekta iz Pule prema ordinariju u Trstu, optuživala je Jurcu da je već prilikom mlade mise organizirao zbornsko pjevanje na

¹⁵ Primorski slovenski biografski leksikon „Družbe Sv. Mohora“, sv. 7, 600.-601

¹⁶ Istarska danica 1980., ur., Milanović, B., Istarsko književno društvo Sv. Ćirila i Metoda, Pazin 1979., str. 87.-88.

¹⁷ *Slovenac Leopold Jurca, trviški župnik i hrvatski domoljub*, Jakov Jelinčić, u knjizi *Trviž od istarskog razvoda do nove hrvatske škole*, Trviž, 2009., str. 174.

slovenskom jeziku. No to je bilo teško izvedivo. Naime u Općine je stigao u predvečerje mlade mise te nije mogao organizirati zbarsko pjevanje i molitve na slovenskom jeziku. Mlada misa se održala narednoga dana, u nedjelju 7. srpnja 1929. Osim nedostatka vremena za organiziranje pjevanja, Jurca nije bio vičan pjevanju, kako je i sam zapisao: „Za probe pjevanja jednostavno nisam bio sposoban jer nikako nisam bio dobar pjevač.“¹⁸ Organizaciju mlade mise preuzeo je župnik i dekan u Općinama Andrej Zink zajedno sa župljanima. Majka i sestre su u Općinama živjele vrlo skromno. Općine su tada bile skoro u potpunosti slovensko selo, tako da je Talijana bilo vrlo malo.¹⁹

Na svećeničkom ređenju, koje se obavilo 30. lipnja 1929. u tršćanskoj katedrali, do Jurce su stigle glasine da mjesni (iz Općina) politički tajnik (*segretario politico*) Federici sprema nered na dan održavanja mlade mise. Federici je bio, kako Jurca piše u svojoj knjizi, zagriženi Talijan i fašista. Kad bi čuo slovensku riječ, siktao bi u ogorčenom bijesu.²⁰ Općinski župnik, spomenuti Andrej Zink, bio je upoznat s govorkanjima te je s istima upoznao biskupa Alojzija Fogara. Biskup Fogar je pokušao spriječiti spomenutoga političkog tajnika te mu onemogućiti djelovanje. U vremenu između svećeničkog ređenja i dana slavljenja mlade mise Federici je poslao pismo ministarstvu unutarnjih poslova u Rimu te potencijalno slavlje mlade mise opisao kao veliku prijetnju za remećenje javnoga reda i mira. Na sam dan mlade mise, 7. srpnja 1929. oko devet sati ujutro, ispred župne kuće počeli su se skupljati svećenici i drugi uzvanici. Neposredno pred početak Svete mise jedna je osoba pristupila župniku Zinku i predala mu biskupovo pismo. U pismu otac biskup moli, kako bi se spriječili neredi, da u crkvi ne bude pjevanja, propovijedi i molitvi na slovenskom jeziku. Župnik je to pismo predao mladomisniku Jurci i propovjedniku vlč. Francu Malalanu. Vlč. Franc Malalan bio je domaći sin rođen u Općinama, a tada na službi kao župnik i dekan u Ospu. Propovjednik se žustro usprotivio ideji da u crkvi ne bude pjevanja i propovijedi na slovenskom jeziku te je udarivši šakom o stol izjavio. „Neka se dogodi bilo što, ja ću svoju propovijed izreći na slovenskom jeziku!“²¹ U deset sati je složena procesija u kojoj su sudjelovali svećenici i gosti te su zajedno otpratili mladomisnika u crkvu. Procesija je s objiju strana bila praćena počasnim postrojbama *carabinieri* i uniformiranim fašistima. Na prvi pogled se vidjelo da počasne postrojbe i straža nisu pristigli zbog toga da bi uveličali mladomisničko slavlje, već zbog političke kontrole. Procesija je stigla u crkvu u kojoj je vladala grobna tišina. Nije se pjevala na ulazu tradicionalna slovenska pjesma *Novomašnik*

¹⁸ Jurca, Leopold, *Moja leta v Istri pod fašizmon*, Ljubljana 1978., str. 30.

¹⁹ Ibid, str. 30.

²⁰ Ibid, str. 30

²¹ Ibid, str. 31

bod pozdravlje. Pred samim oltarom zapjevala se latinska himna *Veni Creator Spiritus*, a zbor je dalje tijekom mise pjevao latinsku misu. Nakon pročitana evanđelja na propovjedaonicu je stupio vlč. Franc Malalan. Na samom je početku izrekao nekoliko talijanskih rečenica za ono malo talijanskih vjernika u crkvi. Propovijed na slovenskom jeziku započeo je riječima: „Dragi naš današnji slavljeniče! Budući da ti na ulazu u crkvu nismo smjeli zapjevati naše stare slovenske mladomisničke pjesme za pozdrav sada ti ja sa ovoga svetog mjesta na sav glas pozdravljam: Mladomisniče budi pozdravljen!“²² Tijekom propovijedi na slovenskom jeziku prisutni općinski tajnik Federici je glasno negodovao i rekao da će on osobno doći na propovjedaonicu ako se ne završi s propovijedanjem na slovenskom jeziku. Vlč. Malalan je bez oklijevanja odgovorio da će ga on istog trena kad ga vidi s te iste propovjedaonice baciti dolje, uz komentar da bi mu jedino bilo žao ljudi na koje bi Federici pao. Po završetku Sv. Mise vjerni je narod, kakav je bio i običaj u takvim prilikama, pristupio ljubljenju križa (ofru) te darivanju mladomisnika. Ofru su pristupili i „fašistički vjernici“²³. Oni su dobivene sličice, kao simbol za uspomenu na mladomisničko slavlje, trgali i gužvali. Sličice za uspomenu s mlade mise bile su na poleđini ispisane slovenskim jezikom te stoga ne čudi da su ih „fašistički vjernici“ odmah poderali i izgužvali. Nakon Sv. Mise za svećenike i uzvanike bio je priređen ručak. Po odlaganju bogoslužnoga ruha svećenici su uz pratnju još uvijek prisutnih *carabinieri* i uniformiranih fašista otišli u dvoranu u kojoj je bio poslužen svečani ručak. Za sve vrijeme ručka nije bilo veselja, zdravica niti pjevanja. Oko četiri sata popodne, kad su se gosti i svećenstvo ustali kako bi otišli u crkvu na popodnevne pobožnosti (Večernje), „fašistički vjernici“ su ih, ponovno, u stopu pratili te ih nisu puštali iz vida ni nakon završetka popodnevni pobožnosti. Kao pratnja i nadzor, što im je uistinu i bila glavna namjera i zadatak, „fašistički vjernici“ su na svečanosti proslave mlade mise ostali do devet sati navečer. Svjestan situacije i okolnosti s kojima je započeo svoje pastoralno djelovanje ponajbolje je sam msgr. Jurca izrekao u svojoj knjizi.

„Takvu mladu misu vjerojatno još nitko nije imao. Iz tih okolnosti je moguće potpuno objektivno prosuditi, koliko je istine bilo u okružnici da sam već prilikom mlade mise pokazao neprijateljstvo do svega što je talijansko. Istini bi više odgovaralo, da su tužitelji napisali: „prilikom mlade mise Leopolda Jurca u Općini su fašistički voditelji pokazali neprihvatljivo neprijateljstvo do svega što je slovensko.“²⁴

²² Ibid, str. 33.

²³ Termin „fašistički vjernici“ koristi vlč. Jurca u knjizi *Moja leta pod fašizmon u Istri*, Ljubljana 1978.

²⁴ Ibid, str. 34.

Mladomisnik Leopold Jurca je 1. kolovoza 1929. bio imenovan župnikom u Trvižu, a nekoliko mjeseci kasnije imenovan je i župnikom u Bermu. Tijekom svog djelovanja u navedenim istarskim župama dolazio je u izravan sukob s političkim vlastima, a na njegov su rad često pristizale pritužbe njegovim nadređenima u biskupiji. To je prikazano u idućem poglavlju.

3.3. Sukobi s državnim vlastima i borba za prava potlačenoga naroda

Nedugo nakon dolaska u trvišku župu (11. kolovoza 1929.) vlč. Jurcu je 30. rujna 1929. posjetio politički tajnik fašističke stranke Ettore Gabrielli iz Pazina. U svojoj knjizi Monsinjur je o tom susretu zapisao: „Odmah sam znao da me želi pridobiti na svoju stranu. Davao je savjete kako da u župi organiziram pastoralni rad: zahtijevao je da držim propovijedi i da podučavam kršćanski nauk na talijanskom jeziku. Mirno sam i kulturno odgovorio da sam sve potrebne upute već dobio od svojeg biskupa, koji je i jedini nadležan za crkvena pitanja. Tada je Gabrielli nenadano promijenio ton svojeg razgovora. Suho i hladno me je obavijestio da ću od sada osobno biti odgovoran za sve neprijatnosti i nered, koji bi se mogli dogoditi u Trvižu. S time mi je nagovijestio rat.“²⁵

Jurcu će se, uistinu, kasnije i smatrati odgovornim za sva iredentistička djelovanja hrvatskih narodnjaka u Trvižu. Poglavitito će se obratiti pozornost na djelovanje Petra Sironića i njegove sinove, što će kasnije u jednoj optužnici biti i iskorišteno te stavljeno na teret Jurcina pastoralna i narodna djelovanja kao djelo koje, po mišljenju fašističkih vlasti, zaslužuje svaku osudu. „Slučaj Gortan“ je vlč. Josipa Grašića natjerao na odlazak iz Berma. Održao je riječ danu talijanskoj policiji te je Beram napustio 16. prosinca 1929. godine, nakon četrdeset godina župničke službe u tom mjestu. Po Grašićevu odlasku iz Berma na mjestu župnika nasljeđuje ga vlč. Leopold Jurca. Vrlo brzo nakon preuzimanja župe Beram Jurca počinje dolaziti najprije u neizravne, a kasnije i u izravne sukobe s fašističkim predstavnicima, simpatizerima i vlastodržcima. Glavnina sukoba vlč. Jurce i fašističkih vođenja je oko pitanja poučavanja vjeronauka, propovijedanja i vođenja vjerskih obreda. Talijanske su fašističke vlasti željele sprovesti široku, brzu i djelotvornu talijanizaciju slavenskog puka u hrvatskoj i slovenskoj Istri. U osobi vlč. Jurce i još nekolicine svećenika našli su dostojne, hrabre i, ponekad, nepremostive prepreke.

Nakon nedjeljne Svete Mise u Bermu, 23. veljače 1930., vlč. Jurcu je posjetila beramska učiteljica Giovanna Salvemini. Zamolila ga je bi li smjela nadzirati djecu u crkvi za vrijeme

²⁵ Ibid, str. 17.

Sv. Mise kako ne bi pjevali i molili na hrvatskome jeziku. Jurca ju je zamolio neka isti zahtjev podnese u pisanom obliku, što je učiteljica i napravila.²⁶ Za lakše razumijevanje kasnijih događanja, učiteljčin dopis beramskom župniku donosi se u cijelosti.

Poštovanom župnom upravitelju u Bermu. Podpisana učiteljica u Bermu je dobila od strane predsjednika ONB (Opera Nazionale Balilla – fašistička omladinska organizacija) uputu da školska djeca ne smiju u crkvi više govoriti, pjevati ni moliti na hrvatskom jeziku, već na talijanskom. Zato se obraćam na poštovanog župnog upravitelja u Bermu da mi dozvoli u crkvi nadzirati djecu kako ne bi više molili na hrvatskom jeziku.

Beram, 25. veljače 1930./VIII

Giovanna Salvemini, učiteljica²⁷

Isti dopis od strane ONB-a dobio je i trviški učitelj Giovanni Balarin, ali ga je on vratio natrag u Pazin te je zahtijevao da se dotičan dopis pošalje osobno župniku Jurci. U dopisu je, između ostaloga, stajala naredba da vjeronauk i mise na kojima su članovi *Balille* ili *Avantgarde* obavezni sudjelovati, i to u uniformama, moraju biti isključivo na talijanskom ili latinskom jeziku. Jurca je oba spomenuta dopisa, u originalu, poslao biskupskom ordinarijatu u Trst. Vidi se da su vlasti, pod svaku cijenu, htjele djeci organizirati vjersku pouku i misu na talijanskom jeziku samo kako bi spriječile korištenje hrvatskoga jezika kod Službe Božje i vjeronauka. Župnik Jurca je itekako bio svjestan svoje pastirske, dušobrižničke službe, ali je također bio svjestan toga da mora stati na čelo zaštite svojih župljana. Stanovništvo trviške i beramske župe bilo je u cijelosti katoličke vjeroispovijesti, hrvatske nacionalnosti te je hrvatski bio jedini materinski jezik stanovništva.

Uz dopise Jurca je biskupskom ordinarijatu u Trst poslao i svoje zabilješke, mišljenja i stavove glede spomenutih traženja navedenih u dopisima. Tako je napisao: „Fašističke vlasti su, naime, željele s organiziranim „stranačkim“ bogoslužjem hrvatskoj djeci onemogućiti posjetu nedjeljnoj misi i slušanje hrvatske propovjedi te vjeronauka na domaćem jeziku. Na taj bi način mogli pospješiti talijanizaciju. Tada sam nedjeljom imao samo dvije mise jednu u Trvižu i drugu u Bermu. To su bile župne mise, koje su zajedno posjećivali i djeca i odrasli. Da sam se želio držati uputa, koje sam dobio od vlasti, ne bih smio propovijedati na hrvatskom jeziku na misi gdje su bila prisutna i djeca. Ako bih nastavio sa hrvatskim propovijedima i molitvama, djeca ne bi smjela više dolaziti na misu. Potpuno razumljivo je da

²⁶ Ibid, str. 17.-18.

²⁷ Ibid, str. 17.-18.

tu nisam mogao niti smio popustiti. Plan fašističkih vlasti je bio vrlo lukavo postavljen, ali ja sam tvrdo ostao pri svojim načelima.“²⁸

Dodatno pogoršanje odnosa između lokalnih fašističkih vlasti u Istri i vlč. Jurce uslijedilo je nakon zaplijene knjiga „Društva Sv. Mohora“²⁹. Na sam dan obljetnice potpisivanja konkordata između Kraljevine Italije i Svete Stolice (11. veljače 1931.) beramski je orguljaš Dragutin Martinčić imao probe s crkvenim zborom. Na probe crkvenoga zbora, koje su bile zakazane za 19 sati, upali su: Ettore Gabrielli – politički tajnik fašističke stranke, Giovanni Colombo – općinski tajnik te Silvio Colombo – zapovjednik pazinskih karabinjera. Nakon što su orguljaša ispitali koje i kakve se pjesme pjevaju u zboru, počeli su s premetačinom župne dvorane. Pronašli su novine *Glasnik Svetog Josipa* te upitali odakle, od koga i od kada te novine dolaze. Zatim su počeli propitivati za knjige „Društva Sv. Mohora“. Prestrašeni se orguljaš pozvao na ime župnika Leopolda Jurce te istu grupu fašističkih aktivista uputio na njega. Neposredno pred odlazak iz dvorane, aktivisti su orguljašu prislonili pištolj na potiljak, uz prijetnju da će ga ubiti bude li nastavio s učenjem hrvatskih pjesama i širenjem hrvatskoga tiska. Također mu je bila izrečena i naredba da se sutradan javi u *carabinieri* (policijsku) stanicu u Pazinu. Narednoga dana, 12. veljače 1931., orguljaš Martinčić je prije odlaska u Pazin otišao župniku Jurcu u Trviž te mu ispričao što se dogodilo u Bermu. U Pazinu ga je primio *marsciallo* kraljevskih *carabiniera*. Uslijedilo je ispitivanje. Glavni dio ispitivanja vodio se oko „Glasnika Sv. Josipa“ i knjiga Družbe Sv. Mohora. Orguljaš Martinčić je na postavljena pitanja odgovarao mirno i staloženo te ponovno uputio na župnika Jurcu, kako mu je toga jutra i sam Jurca savjetovao. Završivši ispitivanje, *carabinerski marsciallo* je savjetovao orguljašu da se okani rada sa župnikom Jurcom koji je kod njih već bio upisan u „crnu knjigu“. Po završetku ispitivanja orguljaš Martinčić je potpisao službenu izjavu. Uslijedilo je primanje kod općinskoga tajnika fašističke stranke Gabriellija koji je orguljašu savjetovao „neka pusti crkveno pjevanje i prestane s

²⁸ Ibid, str 19.

²⁹ Društvo sv. Mohora za Istru, knjiž. društvo osnovano 1924. u Bermu radi »kulturnog, čudorednog i gospodarskog uzdizanja istarskih Hrvata«. Taj je cilj nastojalo ostvariti uz pomoć dobre, popularno pisane i seljačkom svijetu bliske knjige. Pod fašističkom vlašću društvo je djelovalo kao bratovština kako bi pod zaštitom vjerske udruge izbjeglo progone i lakše razvijalo svoju djelatnost. Sjedište mu je bilo u Trstu, a radi prikrivanja stvarnih ciljeva u svakodnevnom radu koristilo se tal. nazivom *Sodalizio San Ermacora*. Inicijator osnivanja i njezin prvi predsjednik bio je bermski župnik Josip Grašić. Nakon njega tu je dužnost obavljao supetarski župnik Liberat Sloković, a posljednji predsjednik bio je → B. Milanović. Uz godišnjak *Danicu* svake je godine izlazilo nekoliko naslova poučnoga karaktera te ih je do 1945. izišlo 58. Posebna pozornost posvećivala se štitvu za školare, koji su u tal. školama bili izloženi sustavnoj talijanizaciji. Širenje knjiga na terenu po Istri bilo je povezano s nizom poteškoća. Nakon početnoga tolerantnoga stava vlasti u Trstu sve su češće nadzirale i zastrašivale članove, a 1943. – 45. nijedna se knjiga nije mogla objaviti bez odobrenja prefektore. Nakon II. svj. rata u Pazinu je 1946. osnovano *Istarsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda*. U novim okolnostima, pod novim imenom i s nešto drukčijim ciljevima ono je nastavilo rad Društva sv. Mohora za Istru. (<http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=752>)

naručivanjem i dijeljenjem hrvatskih knjiga, inače će mu po najkraćem putu osigurati „pasoš“ za Jugoslaviju“.³⁰

Vrhunac svega bila je odluka o kažnjavanju vlč. Jurce i orguljaša Martinčića, koja je stupila na snagu odmah nakon donošenja, odnosno 28. veljače 1931. Obrazloženje je glasilo: „U ime njegova Veličanstva, kralja Viktora Emanuela III. te po Božjoj milosti i volji naroda Kraljevine Italije“ moraju platiti kaznu u iznosu od 100 lira. Optuženi imaju pravo žalbe u roku od dva tjedna“.³¹ Vlč. Jurca je o svemu obavijestio, osim biskupskoga ordinarija u Trstu, vlč. Božu Milanovića, predsjednika „Društva Sv. Mohora“. Milanović ga je uputio na odvjetnika dr. Stojana Brajšu³² koji je prikladnu žalbu uložio na spomenutu odluku te je sud u Pazinu zakazao novu raspravu za 28. ožujka 1931. godine. Po odvjetnikovu nalogu vlč. Jurca se spremio za raspravu po žalbi. Obrana se spremala i zasnivala na činjenici da su knjige „Društva Sv. Mohora“ bile dijeljene samo članovima istoimenoga društva, a ne kao što u odluci o kažnjavanju stoji da su knjige dijeljene narodu, potajno u sakristiji i crkvi. Neki od članova „Društva Sv. Mohora“ bili su svjedoci u korist Jurcine obrane. Sudska rasprava bila je održana, kako je navedeno, 28. ožujka 1931. godine. Nakon saslušanja Jurce i Martinčića sudac de Mori je otvorio raspravu. Tijekom ispitivanja svjedoka obrane, tužitelj je uporno i ustrajno provocirao i ometao svjedoke obrane tako što je postavio pitanje, a da na isto ne bi dozvolio svjedoku da svoj iskaz ili odgovor neometano iznese do kraja. Također je postavljajući besmislena pitanja otežavao i duljio raspravu. U ispitivanju svjedoka obrane tijekom ispitivanja bilo je rečeno i ovo:

Tužitelj: „Župnik vam je knjige izručivao u župnom uredu, zar ne?“

Svjedok: „Ne, nego u kuhinji, kako je i sam župnik već naveo.“

Tužitelj: „Je li kuhinjski prozor bio otvoren?“

Svjedok: „Ne sjećam se više. Mislim da nije jer je bilo zimsko vrijeme.“³³

³⁰ Ibid, str. 19.-22.

³¹ Ibid, str. 22.

³² Brajša, Stojan, pravnik i publicist (Pazin, 24. 1. 1888. – Gorica, 12. 4. 1989.) Brat skladatelja Ćirila Brajše, gimnaziju je završio u Pazinu 1907., studirao pravo u Zagrebu, Beču i Grazu, a doktorirao u Zagrebu i Padovi. U Pazinu je 1908. bio jedan od osnivača Hrvatskoga katoličkog akademskog društva »Juraj Dobrila«, a uređivao je list *Pučki prijatelj*. Radio je kao sudski pripravnik u Pazinu (1914. – 17.) i odvjetnički pripravnik u Puli (1917. – 20.) Pisao je članke o psihologiji, sociologiji i filozofiji u *Narodnoj prosvjeti* i dr. časopisima. Nakon I. svj. rata imao je odvjetnički ured u Gorici, a surađivao je sa slov. kršćanskim socijalistima. Ušao je u polit. život te je sudjelovao na izborima za tal. parlament 1921. i 1924. Za jugosl. novine i časopise pisao je članke o pedagogiji, muzikologiji i povijesti Istre. Bio je predsjednik obnovljenoga Političkog društva za Hrvate i Slovence u Istri, tajnik Tiskovnoga društva za Istru i neko vrijeme urednik lista *Istarska riječ*. U Jugoslaviju je morao emigrirati 1931. Bio je odvjetnik u Novome Mestu i Splitu, a 1941. – 45. sudac u Zagrebu. God. 1945. vratio se u tal. Goricu, gdje je u školi predavao lat., grč. i engl. jezik. Zatim je u Trstu radio za Savezničku vojnu upravu. Pisao je tekstove o filozofiji, pedagogiji, psihologiji, muzikologiji te pravne i filozofske udžbenike. (<http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=362>)

³³ Ibid, str. 23.

Odvjetnik obrane vlč. Jurce je protestirao te upitao tužitelja bi li i njegova vlastita spavaća soba bila proglašena javnim prostorom kad je prozor otvoren. Važno je međutim spomenuti da je po talijanskom fašističkom zakonodavstvu prostor župnoga ureda (pisarne) bio javni prostor. Uvidjevši kako ovakav način rasprave i ispitivanja ne vodi nikamo, sudac je raspravu prekinuo i zakazao drugu za 9. svibnja 1931. godine.

U vremenu od druge do treće zakazane rasprave fašističke su vlasti 5. svibnja 1931. u Trviž poslale dvojicu *carabinieri* s naredbom da po mjestu naprave ispitivanje o tome dijeli li župnik knjige na hrvatskome jeziku. Može se stoga zaključiti da su prve optužbe bile neosnovane i nepotkrijepljene kada fašističke vlasti tek nakon druge otkazane rasprave izlaze na teren i ispituju stanovništvo o prethodnim optužbama, koje su u odluci o kažnjavanju od 15. veljače 1931. bile navedene i potvrđene.³⁴

Na dan zakazane rasprave, 9. svibnja 1931. godine, sud je kao svjedoke tužiteljstva pozvao devet župljanki iz Beram i Trviža³⁵. Dotične župljanke su prije polaska na sud sve od reda došle župniku na savjetovanje na koji način se obratiti sudu jer ni same nisu znale zašto su bile pozvane. Osim pozvanih svjedoka, u sudnicu su bile pozvane još neke личности iz javnog i političkog života, tako da je sudnica bila ispunjena. Tužiteljstvo je nepravедno, bez najave i obavještanja obrane, odnosno odvjetnika dr. Marottija, na sud pozvalo nove svjedoke i zaokrenulo raspravu u drugom smjeru. Više nije bilo riječi o razdjeljivanju knjiga, već se Jurcu počelo teretiti za, po fašističkim mjerilima i mišljenjima, iredentizam na pazinštini, poglavito u župama Trviž i Beram. Nenajavljeni svjedoci tužiteljstva iznijeli su cijeli niz laži i neistina. Sudac je završio raspravu, ne uzevši u obzir prosvjede odvjetnika obrane. Izrečena presuda je Jurcu i Martinčića teretila za kazneno djelo neovlaštenog dijeljenja knjiga i hrvatskoga tiska. U presudi se tvrdi da je dokazano Jurcino iredentističko poticanje te navođenje naroda na neposluh aktualnim vlastima. Presuđena je kazna za Jurcu iznosila novčani izdatak od 500 lira, a za orguljaša Martinčića mjesec dana zatvora.³⁶ Odvjetnik obrane se nije složio s presudom te je podnio žalbu Višem sudu u Puli. Rasprava na sudu u Puli bila je zakazana za 21. kolovoza 1931. godine. Odvjetnik obrane je ovaj put obrambeni postupak temeljio na činjeničnom stavku iz zakona o javnom djelovanju. Zakonom je bilo potvrđena da bi najveća moguća kazna za nezakonito razdjeljivanje knjiga mogla iznositi 50 lira. Također na istoj raspravi pokušala se dokazati neistinitost tvrdnji iz prijašnjih optužnica, odnosno odluka o kažnjavanju. Knjige su bile dijeljene isključivo članovima,

³⁴ Ibid, str. 23.

³⁵ Iz Trviža su bile pozvane : Ljuba Sironić, Marija Ritoša, Marija Brajković i Ivanka Vitulić, preuzeto iz *Moja leta u Istri pod fašizmon*.

³⁶ Jurca, L., *Moja leta u Istri pod fašizmon*, Ljubljana 1978., str. 24.

nikako bilo kome i javno. Jurca je također to jasno zapisao u svojoj knjizi gdje navodi da je „Društvo Sv. Mohora“ bilo priznato od strane nadležnih vlasti te naglašava kako je imao pravo i dužnost razdjeljivati knjige društva čija je djelatnost u skladu sa zakonom. Obrana je tražila oprostjenje (oslobođenje) od kazne zbog nedostatka dokaza u kaznenom postupku. Izrečena pravomoćna presuda bila je oslobađajuća za Jurcu, no ne i za Martinčića koji je već 21. lipnja 1931. bio osuđen na pet godina konfiskacije na otok Ponzi.³⁷ Bio je osuđen za protunarodno djelovanje, a suradnja s Jurcom samo je pospješila i ubrzala sudski postupak, koji je nakon druge održane rasprave u Pazinu razdvojen od slučaja vlč. Jurce.

Talijanski se tisak vrlo žestoko raspisao o slučaju Jurca te udarnim novinskim naslovima pratio slučaj od prve rasprave do pravomoćne presude na Višem sudu u Puli. *Corriere Istriano* je 13. svibnja 1931. godina objavio članak pod naslovom „Kako slovensko svećenstvo huška miroljubivo ruralno stanovništvo“.³⁸ U istome se članku navodi i osporava sama ideja zbog koje se dijelilo hrvatske knjige. Ono što, uistinu, začuđuje jest to da se navodi da su knjige dijeljene radi trgovine, a ne radi obrane hrvatske nacionalne svijesti. Iste su novine dva mjeseca ranije (4. ožujka 1931.) objavile članak o aktualnoj sudskoj raspravi te je između ostaloga bilo napisano: „Knjige su svojim župljanima prodavali župnik Jurca i crkvenjak Martinčić, koji su znani po svojim nelojalnim osjećajima do Italije i njene vlade. Knjige, o kojima je bilo govora, sadrže otrov protunarodnom talijanskom jeziku i protiv talijanskih škola te podupiru hrvatski iredentizam.“³⁹

Na razini Kraljevine Italije milanski je dnevnik *Coorriere della Sera* objavio 7. travnja 1931. članak „Prikriven otpor u Julijskoj krajini“ te je između ostaloga u članku bilo napisano: „Unutar granica katoličke države, države, koja daje gostoljubivost papi, koji je potpisao konkordat, se svećenstvo u Julijski krajini bavi s neduhovnim aktivnostima koje su u potpunoj suprotnosti s državnim zakonima. Nezakonitost je jedino pravo ime za tvrdoglavost nekih svećenika, koji trinaest godina nakon dolaska u Italiju još uvijek mole na slovenskom, propovijedaju na slovenskom i čitaju evanđelje u slovenskom jeziku. Još više, župnik je dužan poučavati vjeronauk u školama. Tamo je jedini jezik talijanski. U redu. Ali što čini veliki broj svećenika. U crkvama i sakristijama okupljaju djecu na dodatnu nastavu. Ali ta dodatna nastava nije namijenjena samo vjeronauku već imaju svećenici organiziraju prave male tečajeve slovenskog jezika. Zapravo, udžbenike i gramatike si osiguraju... Tko bi mogao

³⁷ Ibid, str. 25.

³⁸ Ibid, str. 25.

³⁹ Ibid, str. 26.

tvrditi da u duhovno poslanstvo svećenika spada dijeljenje slovenskih časopisa... široka i nekontrolirana uporaba izdanja u netalijanskom jeziku?⁴⁰

Godina 1931. bila je godina najgorega progona i pritiska na hrvatske i slovenske svećenike ne samo u Istri već i u cijeloj Julijskoj krajini. Najprije je fašizam uništio sve slavenske časopise, ometao djelovanje „Društva Sv. Mohora“, raspustio sva prosvjetna, kulturna, gospodarska društva i ustanove, zamijenio sve javne dužnosnike i djelatnike (učitelje, doktore, službenike...) tako što je hrvatske i slovenske otpustio, a na njihova mjesta doveo, iz svih dijelova Italije, spomenute profesije. Osim preimenovanja sela, gradova i svih ostalih toponima, uslijedila je prisilna promjena hrvatskih imena i prezimena talijanskim ili potalijančenim varijantama istih. Pod svaku cijenu želio se zatrti svaki trag slavenskog identiteta naroda, mjesta i regije. Sa svom se silom proganjalo svećenike koji su se otvoreno suprotstavili talijanizaciji. Svećenstvo je, smatrajući to svojom dužnošću, narodu pružalo posljednje utočište pred neprijateljem koji je želio, iz temelja, mijenjati identitet, svijest i bit naroda i jezika. U godini najžešćih progona, osim prije spomenutih listova, još je nekolicina novina bila izrazito protuslavenski nastrojena te su u skladu s takvim stavom, objavljivali članke u kojima se o slavenskim narodima (Hrvatima i Slovencima) pisalo kao o drugorazrednim stanovnicima Istre, Dalmacije i ostalih, od Italije, prisvojenih krajeva.⁴¹

Kao relevantan primjer protuslavenski orijentiranih listova može se uzeti talijanski fašistički dnevnik „Il Popolo di Trieste“ koji je dana 11. ožujka 1931. objavio članak pod naslovom „Slovenski svećenici i Italija – Treba djelovati“⁴². U članku se izrijekom navodi da se slavenski orijentirane svećenike treba što prije maknuti iz župa koje su izrazito slavenski orijentirane, odnosno u kojima prebiva hrvatsko i slavensko stanovništvo. Ako bi se u takve župe poslao svećenik koji ne razumije jezik naroda, spriječilo bi se daljnje odupiranje naroda talijanizaciji. Posao talijanizacije naroda (djece) tada bi mirno obavljale škole i ostale državne ustanove, a narod ne bi imao zaštitu narodnoga identiteta i jezika u crkvi.

Primjer župe u koju je došao talijanski svećenik, a gdje je većina naroda bila hrvatske ili slovenske nacionalnosti, možemo pratiti kroz sve godine fašističke vladavine hrvatskom i slovenskom Istrom te Dalmacijom i otocima. Fašističke su državne vlasti u Istri, odnosno u Pazinu, Jurcu vidjele i doživljavale kao fanatičnoga slovenskog svećenika koji se žestoko odupire talijanizaciji. Osim što su protiv njega podizali optužbe pred državnim sudovima, također su ga u više navrata tužile i biskupskom ordinariju u Trstu. Generalno državno

⁴⁰ Ibid, str. 26.

⁴¹ Ibid, str. 27.

⁴² Ibid, str. 27.

tužiteljstvo, koje je predstavljao državni tužitelj Madruzzo, odaslalo je biskupu ordinariju u Trstu dr. Alojziju Fogaru dopis s datumom 11. ožujka 1931. u kojemu žestoko napadaju pastoralno djelovanje trviškoga i beramskog župnika Leopolda Jurce. Na sasvim neutemeljenim činjenicama tvrde kako: „Stanovnici Trviža koji su prije dvije godine davali očite znakove privrženosti Italiji i režimu, sada se udaljavaju, bezbrižni su do uvrijeđujućeg muka i ne mogu sakriti svoje suprotstavljanje.“⁴³

Osim spomenute afere oko razdjeljivanja knjiga „Društva Sv. Mohora“, žestoko se kritizira župnikovo propovijedanje, poučavanje vjeronauka i vođenja staleških društava koje je obavljao na hrvatskome jeziku. Navodi se da je od Jurcina dolaska u Trviž jedanaest mladića, vojnih obveznika, pobjeglo u Kraljevinu Jugoslaviju.⁴⁴ Dodatno ga se proganja zbog suradnje s trviškom obitelji Petra Sironića, koji je inače znani narodnjak i protivnik fašističkoga režima. Navodi se da je dotični Sironić znatno povećao svoju narodnjačku djelatnost nakon Jurcina dolaska u Trviž. Uz spočitavanje suradnje s Petrom Sironićem optužuje se vlč. Jurcu i za suradnju s don Šimom Sironićem, svećenikom i profesorom na sušačkoj gimnaziji u Rijeci. Obitelj Sironić, znana kao jaka narodnjačka obitelj, nikad nije prešutjela svoju pripadnost hrvatskom nacionalnom identitetu. Iz te obitelji, osim Petra i don Šime Sironića, potekli su i don Ante Sironić (stariji), don Ante Sironić (mlađi), prof. Miro Sironić, kasniji Jurcin suradnik u pazinskom sjemeništu te prof. dr. sc. Milivoj Sironić, profesor na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Državni tužitelj stoga traži Jurcin hitni premještaj iz župe Trviž te zabranu javnoga djelovanja. Državno tužiteljstvo iz Pule, po prefektu Italu Foschiju, ponovno je 3. travnja 1932. prosvjedovalo i ministarstvu pravosuđa u Rimu te generalnom državnom tužiteljstvu u Trstu odaslalo protestno pismo u kojemu traže intervenciju državnih i crkvenih vlasti na pastoralni i narodnjački rad vlč. Jurce i još desetorice svećenika. Navodi se prijepis iz protestnoga pisma koji se odnosi na djelovanje vlč. Jurce.

„Giorgi (prije JURCA) Leopold (župni upravitelj v Trvižu). Fanatični iredentist i eksponent hrvatstva na Pazinštini, koji ponovo diže glavu i pokušava se organizirati. S motociklom neprestano kruži po okolici, posjećuje hrvatsko usmjerene svećenike i druge poznate iredentiste. Iz Zagreba, Ljubljane i Gorice nabavlja hrvatske knjige i časopise koje daje župnicima i svojem crkvenjaku, koji ih potom dijele ljudima po različitim župama. Radi tog je bio u kaznenom postupku i u ožujku 1931. godine. Zajedno sa svojim crkvenjakom je kažnjen

⁴³ Ibid, str. 30.

s 100 lira globe. Svu svoju inteligenciju i mladenački elan upotrebljava za neprekidnu borbu protiv bilo kakvom obliku talijanizacije te tako vara miroljubivo i drugo stanovništvo koje ga slijepo slijedi. Iako je na Pazinštini malo vremena s svojim djelovanjem je dosegao značajne uspjehe koji nam mogu škoditi. Jednako tako je on činio i tijekom svog kratkog boravka u Opičini pri Trstu te je zato morao taj raj napustiti na zahtjev vlasti. Među svim svećenicima na Pazinštini je najopasniji i njegovo micanje je hitno potrebno.“⁴⁵

Nakon protestnoga pisma upućenoga biskupskom ordinariju u Trstu od strane državnoga tužiteljstva, svoje očitovanje na optužbe svom biskupu uputio je i sam Jurca. Opravdava svoj pastoralni rad te negira optužbe koje su mu nametnute od strane državnoga tužiteljstva. Svoje propovijedanje i pastoralno djelovanje opravdava činjenicom da su župe, u kojima on djeluje, u cijelosti hrvatske nacionalnosti, osim troje učitelja (jedna učiteljica u Bermu i dva učitelja u Trvižu su se izjasnili kao Talijani). Ne može i ne smije u takvim župama vršiti svoje pastoralne i svećeničke dužnosti na talijanskom jeziku. Što se tiče spočitavanja suradnje sa trviškom obitelji Petra Sironića i pojačanoga narodnjačkoga djelovanja spomenutoga, Jurca navodi kako sa svakom obitelji u obje župe nastoji uspostaviti dobre odnose te da ni jednu obitelj ne posjećuje više od ostalih obitelji u svojim župama. Glede narodnjačkoga djelovanja navodi kako je Petar Sironić od prije znan kao hrvatski narodni tribun te je i prije njegova dolaska bio omražen kod fašističkih državnih vlasti. Jurcinim dolaskom u Trviž Sironić je samo nastavio svoj otprije započeti sukob s državnim vlastima.⁴⁶

Osim otvorenih neslaganja i sukoba po pitanju hrvatskoga tiska, žestoko neslaganje i protivljenje Jurca je pružao i po pitanju poučavanja vjeronauka i propovijedanja u crkvi. Godine 1932. sukob vlasti s Jurcom prelazi iz Pazina u Pulu. Trviški župnik je tako 26. veljače 1932. dobio poziv po kojem se mora već 28. veljače 1932. javiti na prefekturu u Pulu. Župnik je tako i učinio te se u nedjelju 28. veljače 1932. odazvao na spomenuti poziv. Na prefekturi u Puli su ga taj dan zadržali sat vremena. Prefekt je započeo razgovor i ispitivanje te već na samom početku ustvrdio: „Vi ste glavni i najaktivniji hrvatski propagandist. Dan za danom dobivamo obavijesti o vašem prototalijanskom djelovanju. Odlučno i sistematično se odupirete našoj talijanizaciji domaćeg stanovništva. Te ljude želimo učiniti Talijanima. Imamo sva sredstva da odstranimo ili uništimo sve one koji se tome suprotstavljaju. Pripremili smo sve potrebno da i vas zatvorimo na pet godina ako ne prestanete sa svojim

⁴⁵ Ibid, str. 47.

⁴⁶ Ibid, str. 38.-43.

djelovanjem. Posebno vas upozoravamo da morate djecu poučavati vjeronauk samo na talijanskom jeziku.“⁴⁷

Osim toga zaprijetili su mu i policijskim satom, odnosno zabranom napuštanja granica svoje župe te zabranu kretanja izvan župne kuće od 18 sati navečer do 6 sati ujutro. Jurca je ove prijetnje prihvatio mirno i staloženo te ustvrdio da će on, ako ga budu u zabranjenom vremenu zvali k bolesniku, bez oklijevanja napustiti župnu kuću. Na prijetnju konfiskacije odgovorio je da mu to ne predstavlja problem, ta svećenik je kud god pošao. Poučavanje vjeronauka na talijanskom jeziku nije dolazilo u obzir te je Jurca otvoreno rekao kako on to neće i ne želi raditi. Otvoreno mu se tada priznalo, a bile su to riječi prefekta da: „Crkva mora pomoći u talijanizaciji ljudi.“⁴⁸

Jurcino saslušanje i rasprava završili su opomenom koja je bila slična onoj upućenoj odmah po dolasku u Trviž 1929. godine, a ta je da je on osobno odgovoran za daljnju iredentističku djelatnost, sada ne više samo u svojim župama već i na čitavoj Pazinštini. Glede poučavanja vjeronauka na talijanskom jeziku Jurca piše: „Ja nisam mogao zamisliti kako smiješno i nepravedno bi bilo kada bih svojoj djeci na vjeronauku progovorio u talijanskom jeziku. Djeca to ne bi razumjela i najvjerojatnije bi pomislila da sam poludio.“⁴⁹

Pitanje poučavanja vjeronauka, odnosno jezika na kojem će se poučavati, ostaje aktualno do kraja fašističke vladavine u Istri. Nakon Fogarova odlaska iz Trsta apostolski administrator biskupije Tršćansko-koparske postao je gorički nadbiskup Carlo Margotti, koji je prema fašističkim vlastima bio vrlo popustljiv kad je trebalo popuniti koje župničko ili kanoničko mjesto. Apostolski se administrator zauzeo za rješavanje problema glede poučavanja vjeronauka. Ponovno se dakle aktualiziralo neriješeno i nedefinirano pitanje na kojem jeziku poučavati vjeronauk. Dio hrvatskoga i slovenskoga svećenstva, osim što su odbijali poučavati vjeronauk u školi jer bi tada bili primorani u državnoj ustanovi poučavati na talijanskom jeziku, također su odbijali i vjeronauk u crkvama poučavati na talijanskom jeziku, u onim župama u kojima za to nije bilo potrebe.⁵⁰ Uz podršku svojih kolega, ponajprije vlč. Ivana Pavića koji je za vrijeme Jurcine službe u Trvižu bio župnik u susjednoj župi Motovunski Novaki, Jurca 1937. piše na sedamnaest gusto natipkanih stranica obrazloženje zašto treba poučavati vjeronauk na materinskom jeziku naroda odnosno djece. Radnju je naslovio „Kršćanski nauk i materinji jezik“. Detaljno obrazloživši, naravno, pravo

⁴⁷ Ibid, str. 67.

⁴⁸ Ibid, str. 36.

⁴⁹ Ibid, str. 68.

⁵⁰ Milanović, B. *Hrvatski narodni preporod u Istri*, knjiga II., Istarsko književno društvo Sv. Ćirila i Metoda, Pazin, 1973., str. 543.-545.

svakoga pojedinca da pouku, bila ona vjerska ili koja druga, sluša na materinskom, njemu razumljivom jeziku. Crkva se kao ustanova mora zauzeti da se vjerska pouka za Hrvate i Slovence odvija na njima razumljivom jeziku. Kako čovjek može dublje shvatiti, prihvatiti i na kraju živjeti vjeru ako mu je ona tumačena na stranom nerazumljivom jeziku? Rad je vlč. Jurca poslao ordinarijatima u Trstu i Poreču te tražio, uz potporu svećenika hrvatske i slovenske nacionalnosti, jače zauzimanje biskupskih kurija u rješavanju problema oko jezika vjerske pouke.⁵¹

Dodatnu je hrabrost i odvažnost Jurci pružala zahvalnost i odanost njegovih župljana. Nakon povratka iz Pule Jurca je posjetio biskupa u Trstu te mu ispričao sve što se dogodilo u Puli. Biskup se začudio njegovoj hrabrosti i odvažnosti te mu udijelio biskupski blagoslov. Treba istaknuti da je Jurca u borbi za narodna prava imao veliku podršku i obranu svoga biskupa Fogara, koji je prema hrvatskom i slovenskom narodu imao veliko poštovanje. Isti je biskup 1969. godine, nakon smirivanja i smjene političkoga stanja i prilika, za Jurcu izjavio: „To je moj drugi ja“.⁵²

Narednih godina Jurca s državnim vlastima nije imao većih sukoba. Imajući na umu njegovu predanu župničku službu u svima mu povjerenim župama, vlasti su svojim protestima željele njegov premještaj. Kao što je spomenuto, dr. Alojzije Fogar se osobno zalagao za Jurcinu obranu pred svjetovnim vlastima te je Jurca, uz svećeničku poslušnost ocu biskupu, spram Fogaru gajio i sinovsku odanost, što se može iščitati u njihovim pismima. Isti se biskup zbog pritiska svjetovnih (fašističkih) vlasti s datumom 1. studenog 1936. odrekao biskupske stolice Tršćansko-koparske te preselio u Rim⁵³. Brojni kler i narod povjerene mu biskupije žalio je zbog odlaska dr. Fogara, a među njima i vlč. Jurca i župljani Trviža. Nepokolebljivom voljom i ustrajnošću vlč. Jurca je branio pravo naroda na nacionalnu pripadnost te pravo istih na narodni jezik.

⁵¹ Jurca, L., *Moja leta u Istri pod fašizmon*, Ljubljana 1978, str. 81.-83.

⁵² Istarska Danica 1980., ur., Milanović, B., Istarsko književno društvo Sv. Ćirila i Metoda, Pazin 1979., str. 89.

⁵³ Milanović, B. *Hrvatski narodni preporod u Istri*, knjiga II., Istarsko književno društvo Sv. Ćirila i Metoda, Pazin, 1973., str. 544.

4. ŽUPNIK U TRVIŽU

Župničku službu u Trvižu Jurca je obavljao od 1. kolovoza 1929. do 18. studenog 1945. godine. Trviž je Jurci bio i ostao, kako je i sam govorio, prva i posljednja ljubav.⁵⁴

4.1. Pastoralno djelovanje i staleška društva

Prvu službu župnog upravitelja Jurca je vršio u Trvižu, gdje je stigao 9. kolovoza 1929. godine, ali trebalo je donekle urediti župnu kuću te je do 25. kolovoza boravio ili u rodnom mjestu ili u mjestu Cere kod Žminja ili pak u Bermu kod vlč. Josipa Grašića, kojeg će kasnije naslijediti na mjestu beramskog župnika. Župa Trviž u središnjoj Istri, devet kilometara od Pazina, bila je dotle punih šest godina bez svećenika, a službu je *excurrento* (to jest dolazeći iz druge župe) vršio msgr. Stjepan Kroppek.⁵⁵ Po njegovu dolasku župa je 1929. godine brojila oko 900 stanovnika. Cjelokupno stanovništvo bilo je rimokatoličke vjeroispovijesti i hrvatske nacionalnosti osim dvije učiteljice i učitelja koji je bio Talijan iz Zadra i razumio je hrvatski. Na željezničkoj stanici u Pazinu dočeka ga je kočijaš dekana, staropazinskog župnika i dotadašnjeg upravitelja trviške župe msgr. Stjepana Kroppeka u čijoj je pratnji, istog dana popodne, posjetio Trviž. Zajedno s Jurcom u Trviž su stigle i njegova majka Marija i sestra Ivanka koja je tada imala 16 godina. Sa svim se mladomisničkim žarom dao na posao.

*Ljudi su tada bili kod kuće – sjeća se vlč. Jurca – ali se već osjećalo nadolaženje novih vremena.*⁵⁶ Prvo što je mogao je bilo dobro propovijedati i djecu poučavati kršćanskom nauku. Prvi mu je obred u Trvižu bio pogreb jedne djevojčice 10. kolovoza, a službeni nastup sutradan u nedjelju 11. kolovoza 1929. Već je rečeno da je trviška župa bila šest godina bez svećenika, odnosno župnik msgr. Kroppek je dolazio iz druge župe, pa ni iz daleka nije mogao obavljati sve pobožnosti jer je imao obaveza u svojoj župi. Jurcinim dolaskom u Trviž župa je doživjela svojevrsni duhovni procvat, a plodovi duhovnoga rada ostat će u župi vidljivi još dugo nakon Jurcina odlaska iz Trviža.

Svake je nedjelje predvodio misu u 10,30 sati, a poslijepodne je bila molitva večernja (litanije i blagoslov s Presvetim). Umjesto latinskog *Tantum ergo* pjevalo se hrvatski *Sakramentu dakle tomu*. Propovijedao je i predmolio večernje na hrvatskom jeziku, a to je

⁵⁴ Usmeni izvor: msgr. Ivan Bartolić, (razgovarao 27.12.2015.)

⁵⁵ *Slovenac Leopold Jurca, trviški župnik i hrvatski domoljub*, Jakov Jelinčić, u knjizi *Trviž od istarskog razvoda do nove hrvatske škole*, Trviž, 2009., str. 174.

⁵⁶ *Istarska Danica* 1980., Istarsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda (ur. B. Milanović), Pazin, 1979. str. 88

vlč. Jurca opravdavao činjenicom: „...jer u župi nema niti jednog Talijana, osim dviju učiteljica, i učitelja, koji je Dalmatinac iz Zadra i razumije hrvatski (Giovanni Ballarin)“.⁵⁷

Mladi se župnik na sve načine pokušao približiti župljanima, napose mladima. Dok bi se djeca igrala na središnjem trgu u mjestu, gdje se ujedno nalazi i župna kuća, Jurca se nije libio izaći i s najmanjima igrati se s loptom, a kad bi zazvonilo podne svi bi zajedno izmolili *Andeo Gospodnji*.⁵⁸

Župni ured bio je otvoren za sve i za svakoga u bilo koje doba dana. U dugim zimskim večerima mladi je župnik, nakon održane molitve večernje u crkvi, pozvao ljude u župnu kuću i tamo im čitao razne duhovne i meditativne tekstove, poučavao ih kršćanskim vrednotama i bio na raspolaganju za svaku vrstu razgovora. U predblagdansko vrijeme mladi su na tavanu župne kuće održavali priredbe i igrokaze.⁵⁹ Svoju nesebičnu dobrotu iskazao je i u najtežim trenutcima i znao je biti blizak svakome, djetetu od pet godina i starcu od osamdeset godina. Tako je naprimjer kad je Antunu Mraku umrla supruga Anica 1932. te je on ostao udovac sa sedmero djece, od kojih je najmlađa Anica imala svega dva mjeseca, sam župnik sa svojom majkom i sestrom uzeo malu djevojčicu k sebi u župnu kuću i tamo je uzdržavao i brinuo se o njoj godinu dana.⁶⁰ Župnik je igrajući se s djecom i boraveći među njima vidio i one najsiromašnije koji nisu imali adekvatne odjeće i obuće, pa je on sam jednom dječaku kupio cipele, a nekolicini njih priskrbio odjeću.⁶¹ Prema mnogobrojnim svjedočenjima župljani su jako uzljubili mladog župnika i bili mu poslušni, a on je njima bio uzoran i revan pastir koji je u doslovnom smislu riječi živio za svoje stado. Kroniku je revno pisao za cijelog svog župnikovanja u Trvižu, dakle od 1929. do 1945. Razne je pobožnosti uveo u vjerski život župe. Neke je, do tada narodu nepoznate, uveo posve nove, a neke je ponovno uspostavio. Tako za zornice 1929. piše: „Zornice su u Adventu, kojih nije bilo od 1922. obnovljene i bile posjećene kao nedjeljne mise⁶². Djevojke su lijepo pjevale adventske pjesme.“⁶³

Svoju prvu trvišku polnoćku opisao je ovako: „Za ponoćku bilo je jako lijepo, samo je crkva bila premalena⁶⁴, da bi mogla primiti silan svijet, što je zgrnuo u Trviž (iz Berma,

⁵⁷ Kronika župe B.D.M. Trviž 1930.-1946., str.1.-2. (u nastavku Kronika).

⁵⁸ Usmeni izvor :Danilo Perčić,(razgovarao 13.7.2013.)

⁵⁹ Usmeni izvor: Nevenka Sironić, (razgovarao 13.7.2013.)

⁶⁰ Usmeni izvor: č.s. Marija Ferdinanda Mrak, (razgovarao 15.7.2013.)

⁶¹ Usmeni izvor: Milan Sironić, (razgovarao 10.4.2013.)

⁶² U prosjeku je tada na nedjeljnu misu, od sveukupno 900 župljana, dolazilo njih oko 350 do 400.

⁶³ Kronika, str. 5.

⁶⁴ Trviška je župna crkva prostrana, sastoji se od tri broda, pa je uistinu tada bilo prisutno veliko mnoštvo vjernika.

Kašćerge, Novaki; jer su sve ove župe bez svećenika; samo je kašćerski boležljiv, pa ne drži polnočke).⁶⁵

Župnik se kroz čitavu godinu trudio, požrtvovno radio i nesebično davao samog sebe, kako na pastoralnom i duhovnom planu tako i na materijalnom planu. Osim što je svako jutro predvodio misu u 7.30, kroz dan je radio u uredu, a popodne držao molitvu večernju, koja je osobito u svibnju i listopadu bila jako posjećena. Ljudi su hrlili iz polja, vinograda i šuma i požurivali s poslom samo da bi mogli stići u crkvu. O tome svjedoči i jedna zanimljiva zgoda. Djeca su tada rano ustajala i vodila stoku na ispašu, vratili bi se do 8 sati te krenuli u školu, koja je tada trajala do 12 sati. Po povratku kući bi ručali, potom otišli ponovo sa stokom na ispašu ili u polje pomagati roditeljima. Iscrpljeni, vraćali bi se u predvečer kući i brzo hrlili u crkvu. Tako se je jedne večeri u lipnju 1938. godine dogodilo da je jedan mali dječak, izmoren od cjelodnevnih obaveza, zaspao u korskoj klupi i kad je sve završilo jedan se dječak nije probudio te je ostao zatvoren u crkvi. Srećom je crkva u središtu mjesta, pa su muškarci, koji su inače imali običaj nakon molitve večernje sakupiti se i razgovarati ispred crkve, čuli plač malog dječaka te su otišli po sakristana koji je crkvu otključao i mali se dječak sretno vratio kući. Drugi je dan posvjedočio kako nije mogao propustiti župnikove lijepe priče i koliko god bio umoran želio je biti u crkvi i slušati župnika.⁶⁶

U korizmi se svake večeri molilo žalosno otajstvo krunice s Gospinim litanijama, a utorkom, petkom i nedjeljom obavljala se pobožnost Križnog puta.

Vlč. Jurca je bio veliki Gospin štovatelj te je posebno sa svojim župljanima slavio neke njezine blagdane, a posebno glavni župni blagdan, Gospu od Ružarija.

Kad govorimo o proslavi župnog patrona, Jurca je bio spreman ne održati na taj blagdan nikakvu posebnu crkvenu svečanost ako bude organiziran ples. Tako je na primjer župni blagdan „Rožarova“⁶⁷ 1932. godine odlučio održati tek nakon što je 60 djevojaka potpisalo da neće ići na ples, tako da je ples bio bojkotiran. Također je sam osobno zamolio pazinskog načelnika da prostor za ples, ako ga se ne može zabraniti, bude određen i pripremljen na drugom mjestu, a ne pred samim župnim stanom budući da je župni stan na mjesnom trgu. No 2. listopada 1932. ples je ipak bio održan, a Jurca iz protesta taj dan sve do 22 sata navečer nije izašao iz crkve jer nije želio proći mimo malobrojnih plesača.

⁶⁵ Kronika, str. 5.

⁶⁶ Usmeni izvor: Elmo Mrak (razgovarano 15.5.2012.)

⁶⁷ Pučki naziv za blagdan Gospe od Svete Krunice koji se slavi 7. listopada, no u Trvižu se tradicionalno slavi na prvu nedjelju u listopadu.

Mladi je župnik u Trvižu pokrenuo osobito štovanje Presveta Srca Isusova kojemu je i posvetio „Djevojačko društvo Presveta Srca Isusova“ koje je osnovao na blagdan Velike Gospe 15. kolovoza 1933., a statut društva je s datumom 1. rujna 1933. godine blagoslovio i odobrio tršćanski biskup, dr. Alojzije Fogar. U spomenuto društvo, odmah po osnivanju, uključila se 31 djevojka, a kroz vrijeme župničke službe Jurce u Trvižu kroz društvo je prošlo 180 djevojaka. Samo za Jurcina boravka u Trvižu, iz spomenutoga društva, 28 djevojaka odlučilo se za samostan.⁶⁸ Redoviti sastanci društva, pobožnosti i nagovori, održavali su se jednom mjesečno. Župnik je kroniku društva, kao i same pobožnosti, nagovore i sastanke vodio na hrvatskome jeziku.

Iste je godine, na blagdan Krista Kralja, u nedjelju 29. listopada 1933. osnovao i društvo za mladiće i muževe pod nazivom „Apostolat muževa i mladića“. Po osnivanju u društvo je stupilo 28 mladića i 36 muževa. U vrijeme župničke službe vlč. Jurce u Trvižu kroz spomenuto je društvo prošlo 183 mladića i 196 muževa.⁶⁹ Sastanci, pobožnosti, nagovori te rekolekcije održavali su se redovito jednom mjesečno. Kronika Apostolata vođena je detaljno i u cijelosti na hrvatskome jeziku.

Jurca se brinuo za duhovni rast svih svojih župljana, bez obzira na uzrast. Tako je 18. veljače 1934. osnovao društvo za djecu „Mali Križari i Male Križarice“, a „Nije bilo dječaka i djevojčice u župi koji društvu nisu pristupili.“⁷⁰

Uz spomenuta društva osnovao je još „Materinsko društvo Srca Isusova“, datuma 7. listopada 1933. s izuzetno velikim odazivom žena i majki iz župe. To je društvo bilo najbrojnije jer su u njegovu radu sudjelovale mlade majke, žene i već starije supruge. Sveukupno je samo 1937. godine društvo brojalo 210 članica. Statut i kronika spomenutoga društva također su bili vođeni na hrvatskom jeziku. Spomenuto je društvo imalo redovite mjesečne nagovore i pobožnosti.⁷¹

Sva su navedena društva, odnosno njihovi članovi, bili objedinjeni u Apostolat molitve. To nije bilo zasebno društvo već zajednica (na razini župe) koja bi u nedjelju dobila molitvenu nakanu te na istu molila kod kuće. Sva su društva imala zajedničku pobožnost na prvi petak u mjesecu.

U svim se društvima u župi mladi župnik nesebično davao. Sa svom mladomisničkom i revnom svećeničkom privrženosti posvetio se radu sa svojim župljanima, od onih najmlađih do najstarijih. Ne čudi stoga što je u samo šest (1930. – 1935.) godina u samostane otišlo čak

⁶⁸ Kronika Djevojačkog društva Presveta Srca Isusova u Trvižu, str. 1.-19

⁶⁹ Kronika Apostolata muževa i mladića u Trvižu. Str. 1.-33

⁷⁰ Kronika Malih Križara i Križarica, Trviž, str. 2.

⁷¹ Kronika Materinskoga društva Srca Isusova u Trvižu, str. 1.-8.

sedamnaest djevojaka te su četiri mladića izabrala redovnički stalež. Njegov pastoralni rad i djelovanje urodili su obilatim plodom, ne samo na području duhovnih zvanja u župi već i na polju discipline i prakticiranja Svetih Sakramenata. U izvješću za 1931. godinu vodi da je bilo 3722 pričesti, a da je prethodne bilo 2350 pričesti. Već je 1932. bilo 10798, a iduće 1933. 11024 pričesti. Iduće se godine broj pričesti povećao na 16310.⁷² Broj pričesti u župi dokaz je aktivnog življenja vjere i prakticiranja sakramenata, što u ovom konkretnom slučaju dokazuje izuzetnu prisutnost i blizinu ljudi u euharistiji i praktičnom življenju vjere.

4.2. Ratni župnik

Župnik je uza sve pastoralne i druge obaveze uspio i vrlo detaljno voditi župnu kroniku. U nastavku donosimo prijepis samo jedne stranice župne kronike pisane u vrijeme odvijanja Drugog svjetskog rata.

5.10.1943. dovezli su se dva kamiona i nastanili se Nijemci u školi in dječjem zabavištu (asilo infantile), ukupno njih oko 50 vojnika pod zapovjedništvom Hauptmann-a Mallay-a, i ostali u Trvižu do 9.10.1943. U tim danima „čistili su teren“ sjeverno od glavne ceste prema Kašćergi i Grdoselu... Odmah prvog dana uveče zatražio je zapovjednik od ljudi, da svatko ko ima bilo kakvo oružje to donese na trg pred crkvu i ondje baci na hrpu, a da ne pita, tko je i što je i otkuda mu to oružje. Ukoliko bi kasnije kod nekog pronašli oružje, taj će biti strijeljan, a kad bi se kojemu njemačkom vojniku štogod zla dogodilo, bit će selo spaljeno! Ljudi su donesli samo dvije tri puške i nekoliko metaka. Od 7 sati naveče do 6 sati ujutro nije smio nitko izaći iz kuće. Noću se čulo samo tvrdo stupanje vojnika stražara.

6.10.1943. ujutro namjestili su vojnici jedan top ispod trviškog groblja, uperen prema selu Brajkovići, a mitraljez na ravnom cementnom kovu kuće trgovca Venacija Brajkovića u Katunu, također usmjeren prema Brajkovićima. Tako je bila trviška župa raspolovljena: sela Trviž i Katun bila su „očišćena“, a ostala sela preko glavne ceste (Brajkovići, Zovići, Frankovići, Škrapi i Buići) još „neočišćena“. Nitko se odanle nije usudio doći u Trviž ili Katun. A narednog dana – 7.10.1943. – imali smo slaviti blagdan M.B. svete Krunice! Znajući, da su moji župljani s one strane ceste puni straha i u neznanju, što se s nama dogodilo, i zabrinut, da ne bi župljani iz onih sela preko ceste nastradali, ako bi htjeli doći za blagdan u Trviž u crkvu, zamolio sam Hauptmanna za dopuštenje, da smijem posjetiti ta sela, župljane obavijestiti o situaciji i upozoriti ih, neka nitko na blagdan ne dolazi u Trviž. Hauptmann je rado udovoljio mojoj molbi, da smijem posjetiti ta sela, obavijestio svoje

⁷² Slovenac Leopold Jurca, *trviški župnik i hrvatski domoljub*, Jakov Jelinčić, u knjizi *Trviž od istarskog razvoda do nove hrvatske škole*, Trviž, 2009., str. 183.

vojnike o mojem putu, da mi ne bi smetali ili – što bi bilo još gore – pucali na mene, i tako sam prije podne obišao sva sela i sretno se vratio kući. Tako se dogodilo, da su prvi put u povijesti trviške župe slavili svoju župnu zaštitnicu samo Trvižani i Katunjari.

8.10.1943. iznenada se pojavio u Trvižu biskup Antonio Santin iz Trsta. Zanima se, kako je ta strašna oluja prešla i preko nas. Posjećivao je sva mjesta, kuda je prošla njemačka ofenziva, svećenike i vjernike tješio je i sokolio te nastradalima dijelio prvu pomoć.

9.10.1943. prije podne odlazak njemačkog garnizona iz Trviža – prešli su glavnu cestu i „čistili“ istru s ostalom vojskom prema Puli. Tako su narednog dana – u nedjelju 10.10.1943.- opet župljani iz cijele župe mogli doći na misu.

Na poziv biskupa Santina započelo sakupljanje hrane i odjeće za nastradale. Trviška župa je sakupila dva voza hrane i odjeće.

29.11.1943. zlatni pir crkvenog ključara Petra Sironića.

Zornice dobro posjećene. Božićna „polnočka“ u 5 sati navečer.⁷³

Velečasni Jurca je kroz sve vrijeme rata kao župnik očinski brinuo za svoje vjernike i nesebično se za njih zauzimao. Bez straha je u nekoliko navrata izložio i vlastiti život samo da bi spasio, kako je on Trvižane od milja nazivao, svoje piliće. Na dana Svetog Josipa, 19. ožujka 1943., sveca koji se u župi osobito častio kao zaštitnik radnika, a napose zbog toga što je tomu svecu posvećen i bočni oltar u župnoj crkvi, došla je u Trviž njemačka jedinica u obilazak. Sveta misa se tog dana služila po uobičajenom nedjeljnom rasporedu u 10.30 sati. Jedinica je prošla kroz mjesto i oko 11.30 se postrojila zbog prebrojavanja na „*zdolenjen placu*“ u neposrednoj blizini župne crkve. U to je vrijeme Sv. misa završila te su ljudi, koji su u velikom broju sudjelovali na misi, počeli izlaziti iz crkve. Nakon prebrojavanja zapovjednik je ustanovio kako jedan vojnik iz jedinice nedostaje. Istog su časa pred crkvom pokupili deset muškaraca, koji su izlazili iz crkve, u znak odmazde za jednoga njihovog vojnika. Na „*placu*“⁷⁴ je nastao metež, žene su počele zapomagati, djeca plakati. Sakristan, koji je stajao na vratima crkve, brzo je otrčao po župnika u sakristiju koji je tada sa sebe svlačio misno ruho. „Gospodine brzo hote van, jude so frmali za hi ubit, prke da njin fali jedan njihov soldat.“⁷⁵ Župnik je brzo istrčao van. Na ulaznim vratima u crkveno dvorište zaustavila su ga dvojica njemačkih vojnika i čvrsto primili za ruke i ramena te ga gurali natrag. Župnik je počeo na sav glas moliti zapovjednika da pusti ljude, da oni sigurno nisu ništa krivi, da su to seljaci, zemljoradnici i da zasigurno nemaju oni ništa s odmazdom. Dvojica vojnika su ga

⁷³ Kronika str. 74.

⁷⁴ Dijalektiza (čakavizam) prema tal. piazza; trg

⁷⁵ Velečasni, brzo idite van, ljude su spremili da će ih ubiti, jer im fali jedan njihov vojnik.

pridržavala na vratima crkvenog dvorišta, no župnik se uspio izvući iz njihovih ruku. Po usmenim izvorima, kako se je župnik naguravao s vojnicima, a oni su ga držali za ruke i ramena, dugmad se na njegovu svećeničkom talaru razletjela na sve strane, tako da se talar otkopčao i ostao stražarima u rukama, a župnik je u hlačama i košulji potrčao prema vojniku koji je imao spremnu mitralju za ubiti desetericu prije postrojenih muškaraca. „Ubite mene, ne njih, to je moj vjeran narod, to su moji ljudi, tu ima očeva, sinova, muževa, pustite njih, to su moji poštenu i vjerni župljani“. Vojnici su ga odguravali, a zapovjednik je vičući izgovorio: „Ubit ćemo i Vas skupa s njima, ako se ne maknete!“ Župnik nije posustao te se i dalje čvrsto držao za mitralju koja mu je bila uperena u prsa. Nakon nekoliko minuta zapovjednik je posustao i saslušao župnika. Župnik je garantirao da ti ljudi sigurno nemaju veze s nestankom jednoga njihovog vojnika. Jedna je starija žena, koja taj dan nije prisustvovala misi, rekla kako se kod nje u podrumu zaustavio jedan vojnik i: „San mu morala dat celi kus špeha i vina, pa je brzo poteka po česte zdolon, prke je pensa da je njigova patruola šla za u Pazin.“⁷⁶ Zapovjednik i župnik su se nekako uspjeli dogovoriti da određenih deset muškaraca za odmazdu oslobode, no ne budu li našli vojnika u Pazinu sutra će se vratiti i zapaliti čitavo mjesto i ljude. Župnik je, istog dana popodne, sve mještane uputio da kroz noć napuste mjesto te tako drugog dana ujutro u mjestu nije bilo nikoga osim župnika koji je obećao zapovjedniku da će ih čekati ispred crkve i bude li bilo potrebno podnijeti smrt za svoju župu.⁷⁷ Vojnika su pronašli u Pazinu, ali je zbog neposlušta bio obješen iste večeri. Župnik je tako spasio svoje vjernike i cijelo mjesto od sigurnog razaranja.

Župnikova ljubav prema Trvižanima bila je neizmijerna. Bez straha i oklijevanja branio je svoje „stado“. Taj se događaj prepričava iz generacije u generaciju i svaki put iznova ljudi se sa zahvalnošću i poštovanjem sjećaju svoga „plovana“.⁷⁸

Nebrojene su Jurcine zasluge za Trviž i Trvižane kako u ratu tako i u cijelom vremenu njegove župničke službe u Trvižu.

4.3. Materijalna ostavština

Osim bogate duhovne ostavštine Jurca je trviškoj župi ostavio i bogatu materijalnu ostavštinu. Godine 1933. župa kupuje veliko raspelo u znak 1900. obljetnice Kristove muke, smrti i uskrsnuća. Iste godine podiže se kapelica Presvetom Srcu Isusovu u selu Brajković,

⁷⁶ Morala sam mu dati cijeli komad slanine i vina, a potom je brzo potrčao niz cestu, jer je mislio da se njegova jedinica vratila u Pazin.

⁷⁷ Usmeni izvor: Milan Sironić, Elmo Mrak, Danilo Perčić, Aldo Jelenković, Miloš Brajković, Josip Jakus (razgovarao 14.8.2012.)/ *Kronika*, str. 80.

⁷⁸ Čakavizam; plovani- svećenik.

koje je sastavni dio trviške župe.⁷⁹ Godine 1934. župa kupuje kip Sv. Terezije od Djeteta Isusa, prema kojoj osobitu pobožnost župnik razvija kod „Malih Križara i Križarica“.⁸⁰ Naredne 1935. godine župa kupuje novu oltarnu sliku Gospe od Svete Krunice te novo mramorno svetohranište.⁸¹ U župnoj kronici za 1936. godinu stoji kako su popravljene orgulje u župnoj crkvi koje datiraju iz 1911. godine.⁸² Uz novčanu pomoć župnika i župljana 1937. u Katunu (selu trviške župe), kao zavjetni spomen, Šime Vratonja podiže kapelicu posvećenu Sv. Josipu.⁸³ Posljednja zabilješka kao trag materijalne ostavštine jest posveta novoga mramornog oltara i kipa Srca Isusova, koji su postavljeni u desnu lađu župne crkve. Blagoslov kipa i novoga oltara izvršio je 5. rujna 1942. godine Tršćansko-koparski biskup msgr. Antonio Santini.⁸⁴

4.4. Duhovna ostavština

Spomenuta brojna duhovna zvanja u župi, osim poticajne vjere u obitelji, rezultat su predana župnikova rada sa župljanima.

Djevojke koje su stupile u razne samostane iz župe Trviž za vrijeme župnikovanja preč. Leopolda Jurce:⁸⁵

1. Red Sv. Vinka Paulskog – milosrdnice – 12
2. Red Zagovornica duša u čistilištu – 8
3. Zajednica sestara Bezgrešnog začeca – 2
4. Zajednica sestara Sv. Dominika, dominikanke – 2
5. Skolastike – 4

Mladići koji su pristupili svećeničkom ili redovničkom zvanju za vrijeme župnikovanja preč. Leopolda Jurce:⁸⁶

1. Franjevci – 3
2. Dominikanci – 1
3. Dijecezanski svećenici – 4

Iz Trviža je Jurca premješten 18. studenog 1946. godine na mjesto ravnatelja novootvorenog sjemeništa u Pazinu.

⁷⁹ Kronika, str. 56. -61.

⁸⁰ Kronika, str. 72.

⁸¹ Kronika, str. 225.

⁸² Kronika, str. 231.

⁸³ Kronika, str. 239.

⁸⁴ Kronika, str. 246

⁸⁵ Kronika duhovnih zvanja župe Trviž, str. 14.-28

⁸⁶ Kronika duhovnih zvanja župe Trviž, str. 14.-28.

Na odlasku iz Trviža plakao je Jurca, a plakali su i Trvižani. On se od njih oprostio rečenicom koju još i danas ljudi pamte. Na propovijedi koju je održao na Sv. misi prilikom odlaska, velečasni Jurca je s propovjedaonice rekao: „Dragi moji Trvižani. Od kada sam došao ovamo uzljubio sam vas cijelim srcem. Ja sad odlazim iz Trviža, ali znajte, vi ćete dobiti boljeg, ljepšeg, mlađeg, sposobnijeg župnika od mene, ali nikad vas ni jedan ne će voljeti kao što vas ja volim!“⁸⁷. Na te njegove riječi župljani su se rasplakali i sa svojim voljenim župnikom se rastali, ali samo kao s upraviteljem župe. Jurca je kasnije za svog boravka u Pazinu, prije kao ravnatelj Sjemeništa, a kasnije i kao pazinski stolni prošt, često dolazio u Trviž, svojoj prvoj ljubavi, kako je i sam govorio.⁸⁸

Ovdje je opisan samo manji dio Jurcinog rada u župi Trviž. Kroz 16 godina župnikovanja i intenzivnoga svećeničkog življenja Jurca je srastao s Trvižem, a isto tako i Trviž s njim. Neizbrisivi su tragovi njegova djelovanja u župi te su uz manje digresije vidljivi i danas.

⁸⁷ Oproštajni govor na odlasku iz župe Trviž.

⁸⁸ Usmeni izvor: Milan Sironić, (razgovarao 10.11.2012.)

5. RAVNATELJ SJEMENIŠTA, ŽUPNIK U PAZINU I OSTALE ZNAČAJNE SLUŽBE U PAZINSKOJ APOSTOLSKOJ

Velečasni Jurca je uživao veliko poštovanje među svećenicima i narodom. Na ideju msgr. Milanovića da se u Pazinu otvori sjemenište biskup Tršćansko-koparski msgr. Santini je odmah izrazio želju da se dužnost ravnatelja dade vlč. Leopoldu Jurci.

5.1. Ravnatelj sjemeništa i župnik u Pazinu

Nakon razrješenja službe župnika Trviža velečasni Jurca imenovan je prvim ravnateljem novootvorene sjemenišne klasične gimnazije u Pazinu. Zalaganjem msgr. dr. Bože Milanovića zgrada bivšega đačkog doma pretvorena je u biskupijsko sjemenište kroz koje će proći oko 1400 mladića, od kojih su mnogi završili na priznatim svjetskim sveučilištima i stekli najviše akademske titule. Velečasni Jurca je, uz Božu Milanovića i velečasnog Josipa Pavlišića, najzaslužniji za to znamenito djelo koje je bilo od neizmjerne vrijednosti za Crkvu u Istri, a isto tako i za očuvanje hrvatskoga i slovenskoga katoličkog identiteta. Prve godine rada sjemeništa bile su jako teške. U sjemeništu je nedostajalo svega! Počevši od klupa i ostalog inventara pa do profesora i stručnoga nastavnog osoblja. Msgr. dr. Pavlišić svojevremeno je zapisao misli vlč. Jurce na početku djelovanja u sjemeništu: „Radovalo me je imenovanje vlč. Jurce, župnika u Trvižu, za ravnatelja sjemeništa. On se, došavši u zgradu četrdeset dana kasnije, kao pametan čovjek prestrašio nad onom bijedom s kojom smo započeli, pa mi je tužan i zabrinut jedne večeri kazao: „Jože ni to za nas, pođi ti u Gologoricu, gdje si bio župnik, a ja ću se vratiti u Trviž odakle sam i došao, jer je to sjemenište za nas neodrživ teret i odgovornost.“⁸⁹

Jurca se upustio u svojevrсну avanturu te je sjemenište za samo četiri godine dospjelo do broja od 350 đaka. Njegovi bivši učenici ga se, još uvijek, rado sjećaju te navode kako je bio strog i pravedan profesor, ali uvijek vedar, blaghotan i miran. Brinuo je o učenju, ocjenama, ali se najviše zanimao za duhovno stanje sjemeništarača i profesora. Nije krio razočaranja nad svađama i nesuglasticama te bi uvijek inzistirao na međusobnom dijalogu i uzajamnoj suradnji.⁹⁰ Poznat kao vrstan pastoralac, duhovnik i propovjednik bio je u mnoge župe pozvan

⁸⁹ *Kada se i kod koga prvi puta javila zamisao o gradnji sjemeništa u Pazinu*, Josip Pavlišić, u knjizi *50 godina Pazinskog sjemeništa*, Naša Sloga – Pazin, 1995., str. 40.

⁹⁰ Usmeni izvor: mons. Ivan Bartolić, vlč. Atilije Krajcar, (razgovarao 28.12.2015.)

kao voditelj misija ili prigodom kojih veći župnih svečanosti. U ožujku 1947. vodio je misije u župi Lanišće kod svoga prijatelja, kolege i sunarodnjaka vlč. Stjepana Ceka.⁹¹

U srpnju 1947. biva zatvoren, od strane jugoslavenskih komunističkih vlasti, na 15 dana. Kaznu od 15 dana zatvora dobiva zbog održavanja duhovnih vježbi koje nije prijavio državnim vlastima.

Vlč. Leopold Jurca je službu ravnatelja sjemeništa u Pazinu obavljao do 31. kolovoza 1950. godine, a s datumom 1. rujna 1950. postao je župnikom župe Sv. Nikole biskupa u Pazinu.⁹²

Leopold Jurca preuzima upravu župe Pazin, naslijedivši mjesto pazinskoga prošta Karla Gregorovicha. I Pazin je, kao i sva ostala mjesta nakon rata, doživio velike promjene. Gradić je iz tradicionalnoga života ušao u industrijski uz velike migracije i preslojavanja. Pazinom upravlja 12 godina, a uz to obavlja i mnoge druge dužnosti. Bio je dekan, biskupski savjetnik, sudac crkvenoga ženidbenog suda, duhovnik bogoslova u Pazinu, predavač pastorala i liturgike na Visokoj bogoslovskoj školi, redoviti ispovjednik bogoslova i vanredni časnih sestara. Župom je upravljao bez pomoći kapelana. Dužnosti župnika Pazina razriješen je u rujnu 1962. godine te biva premješten u Kopar.⁹³ Iste godine završava i njegova pastoralna djelatnost na području hrvatske Istre.

5.2. Ostale službe u apostolskoj administraturi i državna priznanja

Pored službe ravnatelja iz sjemeništa, a kasnije pazinskog župnika, obavljao je i niz drugih službi. Predavao je vjeronauk u državnoj gimnaziji dok vjeronauk, kao predmet, nije izbačen iz državnih škola (1. veljače 1952. godine). Vodio je Kršanski dekanat od 1947. do 1950. godine te je bio povjerenik Pokrajinskog narodnog odbora za Istru iz Labina za isplaćivanje mjesečne plaće svećenicima Hrvatima i Slovencima u Istri.

Konzultor Pazinskoga apostolskog administratora dr. Dragutina Nežića i povjerenik biskupa Santina za pet hrvatskih dekanata u Istri. Zajedno s dr. Božom Milanovićem delegat je apostolskog administratora jugoslavenskog dijela Tršćansko-koparske biskupije, dr. Franca Močnika.⁹⁴ Jedan je od odbornika i supotpisnik dokumenta „Zbora svećenika sv. Pavla za Istru“ koji je potpisan 12. veljače 1946. i u kojem potpisano svećenstvo (njih ukupno 55) traži

⁹¹ Cek, S. *Uspomene na svećeničke godine u Istri, 1937.-1965.*, Matica hrvatska- ogranak u Lanišću / Glas Koncila, Zagreb, 2013., str. 22.-23.

⁹² Milanović, B. *Moje uspomene*, Istarsko književno društvo Sv. Ćirila i Metoda, Pazin 1976., str. 183.

⁹³ Leopold Jurca, Marijan Jelenić, u knjizi *Istarska Danica 1980.*, Istarsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda (ur. dr. B. Milanović), Pazin, 1979., str. 90.-91.

⁹⁴ Milanović, B. *Moje uspomene*, Istarsko književno društvo Sv. Ćirila i Metoda, Pazin 1976., str. 165.

da se „...sva Istra i sva Julijska Krajina priključe Jugoslaviji“.⁹⁵ Devet godina nakon smrti vlč. Bulešića, u rujnu 1956., administrator Porečke i Pulske biskupije te hrvatskoga dijela Tršćansko-koparske biskupije, dr. Dragutin Nežić, odlučio je *ex officio* pokrenuti postupak za kanonizaciju. Uz postulatora vlč. Maria Pavata i vicepostulatora vlč. Antuna Bogetića, vlč. Leopold Jurca proglašen je promicateljem pravde.⁹⁶

Msgr. Jurca bio je uvijek uzorna života. Uvijek u propisanom svećeničkom ovratniku. Veći je dio njegova djela bio prema konkretnim ljudima. Kolike li je samo spremio na sv. Ispovijed, pričest, krizmu, vjenčanje. Tisuće je ljudi ispovjedio. Tisuće su ga slušale kao propovjednika. Kao propovjednik bio je odriješit, jasan i kratak. Propovijedao je misije, trodnevnicu, duhovne vježbe, na mnogim slavljinama, sam spomen imena Jurca bio je pojam. Riječi su imale neku funkciju nutarnjeg stava i sigurnosti. I nitko im se nije opirao, niti su se na njegov račun širili tračevi. S ljudima je uvijek imao vremena. Uvijek veseo i zanimljiv. Bio je živa enciklopedija znanja i događaja.

Za svoje zalaganje i uzorni svećenički život dobio je mnoga priznanja. Spomenut ćemo samo neka. Papa Pavao VI. 1964. godine odlikovao ga je naslovom „kućnog prelata“ te titulom monsinjora. Izvršno vijeće SR Slovenije 1973. dodijelilo mu je mirovinu „zbog posebnih zasluga u borbi za narodna prava Hrvata i Slovenaca u Istri i za zasluge u borbi za oslobođenje Istre i priključenje matici zemlji Jugoslaviji“. Josip Broz Tito 1974. odlikovao ga je ordenom „Bratstva i jedinstva sa srebrnim vijencem“ za isto. Skupština SR Slovenije imenovala ga je 1979. članom Savjeta republike.⁹⁷ Umro je 22. veljače 1988. godine u Kopru, gdje je i pokopan.

Biskup Fogar, koji je i sam bio proganjan iz Trsta, rekao je msgr. Jurci osobno: „...providnosni događaji... dali su potpuno pravo onima koji su radili kao nas dvojica, Vi i ja, s tolikim drugima“.⁹⁸

⁹⁵ Milanović, B. Istra u dvadesetom stoljeću, knjiga II., Josip Turčinović d.o.o., Pazin 1996., str. 274.-275.

⁹⁶ Veraja, F., *Miroslav Bulešić- svećenik i mučenik, znakoviti lik moderne povijesti Istre*, Biskupija Porečka i Pulska, Poreč 2013., str 6.

⁹⁷ www.istrapedia.hr/hrv/1285/jurca-leopold/istra-a-z/ (pristupljeno 21.7.2016.)

⁹⁸ *Leopold Jurca*, Marijan Jelenić, u knjizi *Istarska Danica 1980.*, Istarsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda (ur. dr. B. Milanović), Pazin, 1979., str. 92.-93.

6. ZAKLJUČAK

Svećenički poziv je životna kušnja, zadaća i obaveza. Živjeti Krista, ne više samo čovjeka, nego utjelovljenoga Sina Božjega, zadaća je svakog svećenika. Iz naroda uzet, narodu predan i odan rečenica je koja Jurcu opisuje kratko, jasno i razumljivo. Znao je dati, povjerenom mu narodu, ono što je u tom vremenu bilo potrebno. Utjelovljenu riječ Božju u narodnom jeziku! Ovaj je znameniti svećenik dokaz svećeničke ljubavi i privrženosti narodu. Uz njegovo djelovanje župljani su sa sigurnošću i jakom voljom čuvali pravo na nacionalni identitet i jezik. Uz očuvanje nacionalnog identiteta Jurcino je djelovanje, kroz staleška društva, pridonijelo formiranju jakoga vjerskog identiteta trviške župe. Kao ravnatelj sjemeništa oformio je nemali broj svećenika te im znatno pomogao u formiranju njihovih svećeničkih ličnosti. Bez njegova pastoralnoga i narodnjačkoga djelovanja župe u kojima je djelovao i sjemenište kojim je upravljao zasigurno ne bi ostale čvrsto utemeljene na zdravom vjerskom, nacionalnom i kulturnom identitetu. Jurca je svojim radom zadužio svekoliku hrvatsku i istarsku današnjicu. Neizmjerne zasluge ovoga velikog svećenika neizbrisive su i vječne.

Koliko li je samo Istra i sav hrvatski i slovenski puk u Jugoslaviji dobio pastoralnim i narodnim radom msgr. Jurce? Život proživljen s ljubavlju za narod, za vjeru, jezik, urodio je obilatim plodom jer živi u srcima naroda i vjernika, njegovih župljana, sjemeništara i bogoslova s kojima je radio i kojima je predavao.

Istra se nije, do danas, na dostojan način odužila ovom svećeniku! Uzdizati lik ovoga narodnog prijatelja i čovjeka koji je cijelim srcem izgarao za vjeru i narod ne samo da je čast već je i trajna obaveza da ono u čemu nam je on postavio dobre temelje da u tome ustrajemo, a to je sveta vjera koja se živi u istini i ljubavi za svoje. Zaključimo rečenicom koju je on dao za geslo Djevojačkom društvu Presveta Srca Isusova u Trvižu, a glasi: „Koji ustraje, taj će se spasiti!“ (Mat, 10.22.) On je, uistinu, ustrajao!

7. IZVORI I LITERATURA

Izvori:

1. Kronika župe Gospe od Svete krunice (Ružarija) – Trviž, 1929.
2. Kronika Djevojačkog društva Presveta Srca Isusova u Trvižu, 1933.
3. Kronika Apostolata muževa i mladića u Trvižu, 1933.
4. Kronika Malih Križara i Križarica, Trviž, 1934.
5. Kronika Materinskoga društva Srca Isusova u Trvižu, 1933.

Usmeni izvori:

1. Brajković, Miloš (1927.- nastanjen u Trvižu, Trviž 8, Pazin)
2. mnsgr Bartolić, Ivan (1921.- nastanjen u svećeničkom domu „Betanija“ u Puli)
3. Jakus, Josip (1931.- nastanjen u Trvižu, Trviž 6, Pazin)
4. Jelenković, Aldo (1932.- 2016.- rođen i pokopan u Trvižu, Pazin)
5. vlč. Krajcar, Atilija (1934.- nastanjen u svećeničkom domu „Betanija“ u Puli)
4. Mrak, Elmo (1931.-2015.- rođen u Trvižu, pokopan u Rijeci)
5. Mrak, č.s. Ferdinanda Marija (1917.- nastanjena u Ilirskoj Bistrici Vodnikova 13 A, Trnava)
6. Perčić, Danilo (1930.-2014.- rođen i pokopan u Trvižu)
7. Sironić, Milan Petar (1935.-2014.- rođen i pokopan u Trvižu)
8. Sironić Nevenka (1924., nastanjena u Bolgini i u Trvižu, Trviž 15, Pazin)

Knjige:

1. Dukovski, Darko, *Fašizam u Istri 1918.-1943.*, C.A.S.H. Histria Croatica, Pula, 1998.
2. Dukovski, Darko, *Ozrcaljena povijest*, Leykam international d.o.o., Zagreb, 2012.
3. Cek, Stjepan. *Uspomene na svećeničke godine u Istri, 1937.-1965.*, Matica hrvatska-ogranak u Lanišću / Glas Koncila, Zagreb, 2013.
4. *Istarska enciklopedija*, ur. Bertoša, M., Matijašić, R., Leksikografski zavod Miroslava Krlež, Zagreb, 2005.
5. Jurca, Leopold, *Moja leta v Istri pod fašizmom – spomin*, Ljubljana, 1978.
6. Milanović, Božo, *Hrvatski narodni preporod u Istri II.*, Istarsko književno društvo Sv. Ćirila i Metoda, Pazin, 1973.
7. Milanović, Božo, *Istra u dvadesetom stoljeću, knjiga 1.*, Josip Turčinović d.o.o., Pazin, 1996.
8. Milanović, Božo, *Istra u dvadesetom stoljeću, knjiga 2.*, Josip Turčinović d.o.o., Pazin, 1996.
9. Milanović, Božo. *Moje uspomene*, Istarsko književno društvo Sv. Ćirila i Metoda, Pazin, 1976.
10. Radetić, Ernest., *Istra pod Italijom*, Zagreb, 1944.
11. Veraja, Fabijan, *Miroslav Bulešić- svećenik i mučenik, znakoviti lik moderne povijesti Istre*, Biskupija Porečka i Pulska, Poreč 2013.

Ostala literatura:

Članci

1. *Kada se i kod koga prvi puta javila zamisao o gradnji sjemeništa u Pazinu*, Josip Pavličić, u knjizi *50 godina Pazinskog sjemeništa*, Naša Sloga – Pazin, 1995.
2. *Leopold Jurca*, Marijan Jelenić, u knjizi *Istarska Danica 1980.*, Istarsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda (ur. dr. B. Milanović), Pazin, 1979.
3. *Slovenac Leopold Jurca, trviški župnik i hrvatski domoljub*, Jakov Jelinčić, u knjizi *Trviž od istarskog razvoda do nove hrvatske škole*, (ur. dr. Željko Mrak), Trviž, 2009.

Elektronski izvori:

1. www.istrapedia.hr/hrv/1285/jurca-leopold/istra-a-z/